

Національний університет "Острозька академія"

Факультет романо-германських мов

Кафедра англійської філології

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему

Лінгвокультурологічні особливості англomовної комунікації на прикладі книги

“How to stop time” by Matt Haig

Виконав: студентка 6 курсу, групи МА-61

спеціальності: 035 Філологія

спеціалізації: германські мови та літератури

(переклад включно), перша – англійська

Андросюк Н.М.

Керівник к.п.н., доц. Ковальчук І.В

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Острог – 2020 рік

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I Теоретичні аспекти дослідження лінгвокультурології, як науки	7
1.1. Історія виникнення та розвиток лінгвокультурології, як науки	7
1.2. Методологічні підстави та базові поняття.....	14
1.3. Поняття картини світу в лінгвокультурологічному вимірі	21
Висновки до розділу I	27
РОЗДІЛ II Лінгвокультурний аналіз художнього тексту	28
2.1. Основи лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту	28
2.2. Фразеологія, лінгвокультуреми та символи в британській літературі 35	
2.3. Стереотипи, як лінгвокультурне явище в британській культурі.....	42
Висновки до розділу II	49
РОЗДІЛ III Лінгвокультурологічний аналіз твору “How to stop time” by Matt Haig	50
3.1. Виявлення мотивів та визначення основних функцій тексту	50
3.2. Використання лінгвокультурологічного аналізу для дослідження культурологічних особливостей англомовної комунікації.....	54
3.3. Значення виявлених лінгвокультурних одиниць в формуванні мовної картини світу в художньому творі.....	62
Висновки до III розділу	65
Загальні висновки	66
Список використаних джерел та літератури літератури	70
Додатки	75

Вступ

Актуальність теми дослідження. Магістерська робота присвячена аналізу англомовної комунікації за книгою Метта Хейга «Як зупинити час». У сучасному світі, тема комунікації стоїть на першому місці і тому варто зауважити, що спілкуючись із представниками інших країн часто виникає проблема у порозумінні. Відповідно до низки досліджень, культура та мова невід’ємні поняття і саме тому виникла нова галузь лінгвістики – лінгвокультурологія, яка досліджує взаємозв’язки мови та культури, вплив досвіду народу, людей та яким чином усі ці процеси відображаються в мові. Незважаючи на ряд праць, гіпотез та дискусій, вчені досі не можуть дійти до спільної думки про об’єкт, предмет даної науки і чому вона відрізняється від решти схожих дисциплін. Тим не менш багато лінгвістів продовжують проводити дослідження задля з’ясування істини та аналізують мови враховуючи культурну складову та яким чином мова змінюється під впливом культури і чи змінюється культура під впливом мови.

Подальші дослідження у цій галузі лінгвістики допоможуть збагнути, яким чином ефективно планувати уроки в інтернаціональних класах, беручи до уваги їх культурні, національні та мовні особливості; покращити міжкультурну комунікацію між подібними (схожими на перший погляд країнами, мова, релігія, традиції тощо) та абсолютно різними (релігія, культура, звичаї, менталітет тощо); при вивченні іноземних мов, оскільки неможливо відокремити мову від культури та народу і саме вивчення мови в контексті культури є найбільш оптимальним та результативним; уникнути труднощі при перекладі культурних реалій.

Проаналізувавши знайдену літературу, було виявлено, що немає ґрунтового лінгвокультурного аналізу саме англійської мови і тому виникла потреба у дослідженні її британського варіанту. Матеріалом для дослідження є художня книга британського автора Метта Хейга «Як зупинити час». Беручи до уваги факт, що в художній літературі відбивається культура народу, його життя, звичаї, традиції, менталітет, ставлення до себе та інших націй і т.д., то вибрана

книга якнайкраще підходить для лінгвокультурологічного аналізу. Ще однією важливою причиною вибору цієї книжки є те, що у ній описані події починаючи із 1600-х років, що у свою чергу дає можливість проаналізувати яким чином культура різних періодів передана в мові.

Оскільки історією, проблематикою і завданнями лінгвокультурології цікавилися не лише лінгвісти, а і філософи, то кожного разу вони пропонували подивитися на суть науки під різними кутами, що у свою чергу допомогло скласти більш цілісну картину і охарактеризувати усі аспекти. Теоретичне підґрунтя для лінгвокультурології сформували Й. Гердер, В. фон Гумбольдт, Г. Пауль, Г. Штайнталь, Л. Вайсбергербер, Ф. Боас, Сепір, Уорф, О. Потебня, Ф. Буслаєв, О. Афанасьєв та інші. Серед сучасних лінгвістів, мовознавців та філософів можна виокремити Ф. Шаріфіана, Зденека Залцмана, Джеймса Станлава, Нобуко Адачі, О. Селіванову, В. Красних, В. Красику, В. Маслову, В. Воробйова, В. Телія, А. Вежбицьку. Чимало українських мовознавців займається дослідженнями зв'язку між мовою та культурою та особливостями української мови, наприклад, В. Жайворонок, В. Ужченко, Л. Мацько, С. Єрмоленко, В. Кононенко, І. Голубовська, О. Тищенко, Н. Мех, Н. Слухай, Г. Сюта та інші.

Метою магістерської роботи є аналіз книги Метта Хейга «Як зупинити час» на предмет наявності лінгвокультурем та інших лінгвокультурних елементів. Відповідно до мети постають такі **завдання**:

1. визначити теоретичні засади лінгвокультурології;
2. сформулювати інструкцію проведення лінгвокультурологічного аналізу;
3. провести аналіз обраної книги;
4. виявити лінгвокультурні елементи в книзі;
5. систематизувати виявленні лінгвокультурні елементи.

Об'єкт дослідження – лінгвокультурологічні особливості англomовної комунікації.

Предмет дослідження – лінгвокультурологічний аналіз книги «How to stop time» by Matt Haig.

Для вирішення поставлених завдань використовуватися такі **методи**, як:

- аналіз та синтез – для обробки даних та синтезування отриманої інформації у єдине ціле. Застосовувався, в основному, при написанні теоретичної частини;
- метод дедукції – застосовувався задля логічного переходу від загального до конкретного;
- історичний метод – для дослідження культурних сем відповідно до історичного періоду;
- зіставний метод – для порівняння теорій, аргументів висунутих на дану тему та для зіставлення різних мов;
- лінгвокультурологічний аналіз – з метою виявлення культурологічних, семантичних особливостей лексики у тексті.

Наукова новизна результатів. Існує доволі багато робіт присвячених лінгвокультурології у яких подається теоретична інформація із прикладами в українській мові, російській, англійській, а також діалектів тощо. Проте більшість із них містять загальну інформацію або аналізують мову в загальному, а не в межах твору, статті, фільму тощо. Відповідно до вищесказаного у даній магістерській роботі:

1. вперше використовувався лінгвокультурологічного аналізу для книги «How to stop time» by Matt Haig»;
2. удосконалено та систематизовано інформацію про особливості британської культури в контексті мови.

Практичне значення. Матеріали проведеного дослідження стануть у нагоді для подальшого вивчення лінгвокультурології та її ролі у комунікації. Оскільки у теоретичній частині зібрані найосновніші праці, тези та думки основоположників дисципліни та сучасних науковців, усі напрацювання, приклади із перекладом, аналіз художньої книги можуть бути використаними на лекційних та семінарських заняттях для студентів філологічного напрямку. Проведений аналіз може слугувати шаблоном для наступних досліджень.

Апробація. Основні теоретичні та практичні результати роботи були представлені на круглому столі, присвяченому обговоренню сучасних тенденцій у лінгвістиці та перекладознавстві (27 лютого 2020 року в НаУОа), а також була опублікована стаття на тему «Особливості лінгвокультурологічного аналізу уривку «Suffolk, England, 1599» з книги «How to stop time» by Matt Haig».

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, два з яких теоретичні та один практичний, висновків, списку використаної літератури та додатків.

Розділ I Теоретичні аспекти дослідження лінгвокультурології, як науки

1.1. Історія виникнення та розвиток лінгвокультурології, як науки

Починаючи з 19 століття, науковці роблять спроби в дослідженні мови не лише, як засобу спілкування, а і як культурного аспекту народу. Вони розуміли, що існує сильний зв'язок мови та культури і завдяки цьому можна більше дізнатися про ментальність народу та його культуру. Така ідея вперше з'явилась в працях О. О. Потебні та В. Фон Гумбольдта. Згідно з Гумбольдтом, мова визначає межі світобачення всієї нації та окремої людини. Потебня у свою чергу звертає більшу увагу на зв'язок мови з історією народу та його культурою.

Лінгвокультурологію можна розглядати, як «системно організовану дисципліну зі своїм сегментуванням залежно від аспекту вивчення, з опертям на логіко-понятійні категорії, образні чинники культури, знакову природу мови й культури»; як виокремлену щодо лінгвокраїнознавства, лінгвоантропології, етнолінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики галузь [30, 20 ст.].

Наголошуючи на зв'язках мови з образотворчим мистецтвом, В. Гумбольдт зазначав: мову “можна порівнювати з мистецтвом... Як картини живописця, мова може бути більшою або меншою мірою віддана природі, приховувати, або, навпаки, виявляти прийоми майстерності, зображати свій предмет у тих чи тих відтінках основного кольору” [26].

«Лінгвокультурологія – дисципліна, що вивчає прояв, відображення та фіксацію культури в мові та дискурсі. Вона безпосередньо пов'язана з вивченням національної картини світу, мовної свідомості, особливостей ментально – лінгвального комплексу» - В. В. Красних [35, 12 ст.].

Оскільки лінгвокультурологія доволі молода наука, Маслова виділяє два етапи становлення цієї дисципліни. А саме, етап виникнення (XIX – кінець XX ст.), який розпочався після публікацій праць Е. Сепіра, В. Фон Гумбольдта та О. О. Потебні.

Як було зазначено раніше, лінгвокультурологія бере початок з 19 століття і саме тоді відбулися перші спроби з'ясувати основні проблеми взаємодії культури та мови. Основним завданням було доведення чи спростування твердження, що мова впливає на культуру. Цим питанням зокрема займалися Якоб Грімм, Вільгельм фон Гумбольдт та Йоган Гердер. Гердер запевняв у своїх роботах, що мова може здійснювати вплив на формування народної культури, творчості та психології. Проте все ж більшість вчених схилились до поглядів В. Фон Гумбольдта, який стверджував, що культура проявляється, в основному, в мові і саме тому мова може бути своєрідним провідником до конкретної культури. З цього випливає, що кожна культура та народ живе в своєму «лінгвістичному світі». Гумбольдт також висловлював думку, що мова може впливати на характер свідомості носіїв. Його концепцію пізніше підтримували деякі європейські вчені, такі як: Еміль Бенвеніст, Антуан Мейє, Жозеф Вандрієс.

Данський лінгвіст Отто Есперсен заявляв, що мова та нація – це синоніми і вірив, що англійська мова є вищою за французьку, оскільки вона більш методична, енергійна, ділова, розсудлива мова, яка не так переймається вишуканістю та елегантністю, але дбає про логічну послідовність. Свої роздуми та розуміння граматики він розмістив в книзі “Філософія граматики”, що сприяло становленню данської лінгвістичної школи.

О. О. Потебня розвинув ідею Гумбольдта про мову, як діяльність духу. Олександр Опанасович також відстоював право національних мов і культур на самодостатній розвиток та відзначав сильний зв'язок мови з історією народу та еволюцією думки. На його погляд, мова – це форма, у якій проявляється народний дух, а також є інструментом кодування національного світогляду [50].

Гіпотези Сепіра і Уорфа теж лежать в основі лінгвокультурології. Незважаючи на те, що Сепір був переконаний, як і Франц Боас раніше, що мова і культура не пов'язані між собою, він все ж таки вірив в те, що мова і наші думки нерозривно зв'язані між собою і навіть у якомусь сенсі однакові. Сепір зазначає, що мова є ключовим елементом до пізнання культури та нації. Відповідно до

його слів реальний світ несвідомо побудований на мовних звичках групи. Жодні дві мови не були достатньо схожими, щоб вважати, що вони представляють одну і ту ж соціальну реальність. Світи, в яких живуть різні суспільства – це різні світи, а не просто один і той же, але з різними ярликами. Такі твердження дають підстави вважати, що подібність двох народів чи двох мов лише умовна і немає ідентичних «світів». Яскравим підтвердженням його слів може бути порівняння української та російської мов. Дехто вважає їх схожими, проте зіставляючи їх, науковці знаходять доволі багато відмінних рис не лише в мові, а і в культурі, менталітеті також.

У свою чергу Уорф говорив про подвійний принцип: принцип лінгвістичного детермінізму (спосіб мислення визначається мовою, якою людина говорить) і принцип лінгвістичної відносності (відмінності між мовами повинні відображатися у відмінностях у світогляді їх носіїв). Гіпотези Сепіра і Уорфа були підкріплені переконливими прикладами і саме тому їх публікації привертали увагу науковців впродовж довгого часу. Адже якщо світобачення і поведінка зумовлена структурою мови і якщо у різних мов різні структури, то можуть виникати труднощі у міжкультурній комунікації. Наприклад, використовуючи займенники в англійській мові, ми повинні знати рід того об'єкта на який посилаємось (he, she, it). Інакше кажучи:

- мови мають категорії;
- ці категорії закодовані в лінгвістичних особливостях;
- ці лінгвістичні особливості впливають на свідомість та поведінку [9].

Причина чому потрібно звертати увагу на рід об'єкта полягає не в тому, що використовуються he, she, it, при виборі необхідного займенника, а в тому що людина знає наперед про цю дію. Це означає, що мовець повинен мати певні мовні конструкції в голові і схеми, для того щоб розуміти, як мова працює. Також у деяких мовах одні слова можуть відноситися до одного роду, а у інших мовах до іншого роду. Наприклад, слово дівчина в німецькій мові відноситься до середнього роду (das Mädchen), в той час, як в англійській мові до жіночого роду.

Мовець повинен знати такі нюанси і мати спеціальну конструкцію в голові для побудови граматично вірного речення.

Проте, у 1960-х, з'явилася серія книг та монографій написаних Ноамом Хомським, у яких він доводить схожість граматики у всіх мовах світу. За його словами, існує більше подібних рис між мовами, ніж усі думали раніше. Тим самим, спростовує попередні уявлення про зв'язок мови та культури. Такий принцип був названий універсалізмом. Також говорить про вроджені здібності до мов, проте таку концепцію можна вважати скоріше психологічною, оскільки він пов'язує проблеми мови із проблемами людського знання. Такі погляди знайшли свою підтримку серед багатьох дослідників, зокрема Е. Леннеберга, а також вчених-філософів.

Мова кодує культурні надбання народу, його звичаї, традиції, символи, характерні риси, історичні події, які минули, але залишили певні слова, вирази, які несуть у собі особливий сенс для конкретної нації. Сюди можна віднести історизми, архаїзми, неологізми, символи, предмети побутового вжитку тощо. Д. Хаймс один з перших по-новому сформулював зв'язок мови з культурою, відмітивши, що іноземець має знати про вербальну поведінку групи людей, для того, щоб брати участь в діяльності групи ефективно.

Наступний етап дослідження лінгвокультурології, як самостійної області розпочався в 90-х рр. ХХ ст. – до сьогодні. Також прогнозується поява третього етапу, який ознаменується відокремленням лінгвокультурології у окремий міждисциплінарний напрямок дослідження [44, 29 ст.].

У науковому світі можна зустріти декілька термінів, наприклад, «культурна лінгвістика», який було введено Палмером у 1996 році, «етнолінгвістика» (Андерхілл, 2012), лінгвокультурологія (поширений термін в Україні та Росії). У даній роботі використовується термін лінгвокультурологія.

Сьогодні проводяться фундаментальні дослідження у цій галузі, які пов'язані із такими іменами, як Євген Верещагін, Анна Вежбицька, Вероніка

Телія, Юрій Лотман, Володимир Воробйов, Валентина Маслова, Юрій Степанов, Ніна Арутюнова, Віталій Костомаров. Українські мовознавці теж вивчають взаємозв'язки мови з культурою, серед них: Михайло Кочерган, Іван Чередниченко, Василь Ващенко, Віталій Кононенко та інші.

Відповідно до їх напрацювань Маслова умовно виділяє деякі напрями для подальших досліджень:

- порівняльна лінгвокультурологія, яка досліджує лінгвокультурні зв'язки та елементи різних, але взаємопов'язаних етносів,
- діяхронічна лінгвокультурологія, яка вивчає зміни за конкретний період часу,
- лінгвокультурна лексикографія, яка займається укладанням лінгвокраїнознавчих словників,
- зіставна лінгвокультурологія, яка вивчає особливості менталітету іншої країни (наприклад німецького) з позиції носія іншої мови (носій української мови і культури),
- лінгвокультурологія окремої соціальної групи/етносу/народу, в період культурного сплеску. Таким чином можна дослідити конкретну лінгвокультурну ситуацію [44].

В наш час, інтерес до галузі лінгвокультурології лише підсилюється через низку причин:

- розуміння не лише мови, а і культури закованої в мові допоможе досягнути ментальність народу, його поведінку, спосіб мислення, що у свою чергу може врегулювати міжкультурні сутички та уникнути різного роду непорозумінь;
- збільшення кількості мультикультурних класів. Вчителі повинні знати і враховувати такі нюанси для забезпечення ефективності навчання, особливо при вивченні іноземних мов;

- потреба у політичному і рекламному впливі зростає і тому розуміння мови, як засобу осмислення колективного досвіду є доволі цінним.

Незважаючи на стрімкий розвиток лінгвокультурології, учені не мають спільного погляду на її предмет, об'єкт, ключові елементи та концепти. Аналізуючи теоретичну базу та роботи вчених, було виявлено чимало книг, монографій, статей, підручників, як вітчизняних так і зарубіжних лінгвістів. У кожній роботі представлено своє бачення та розуміння загальних понять з наведеними прикладами. Кожен науковець спирається на початкові гіпотези, основні поняття та компоненти і відповідно до цього трактує лінгвокультурологію по-своєму. Саме тому мовознавцям-лінгвістам важко дійти консенсусу у дискусіях. Проте усе різноманіття напрацювань у цій сфері дає можливість віднайти зв'язок мови та культури самотійно і подивитися на проблематику з різних сторін.

До фундаментальних робіт серед українського мовознавства можна віднести посібник М. Алефіренка «Лінгвокультурологія. Ціннісно-смісловий простір мови», книгу П. Мацьків «Концептосфера Бог в українському мовному просторі», працю С. Єрмоленка «Мова і український світогляд», підручник проф. О. Селіванової «Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми», праці В. Жайворонка «Знаки української етнокультури. Словник-довідник» та «Українська етнолінгвістика. Нариси», роботи В. Кононенка «Мова у контексті культури», «Українська лінгвокультурологія» і т.д.

Зокрема М. Алефіренко у своєму посібнику чи не вперше представив всю системну панораму становлення та розвитку лінгвокультурології. Він детально аналізує та описує основні питання та проблематику лінгвокультурології дивлячись на це через призму когнітивістики. Характерною рисою є детальний опис та пояснення відмінностей між основними поняттями, які на перший погляд схожі [16].

Селіванова у свою чергу провела глибокий аналіз основних напрямів розвитку світового мовознавства і у своєму підручнику «Сучасна лінгвістика:

напрями та проблеми» описує основні та актуальні проблеми етнолінгвістики, лінгвокультурології, лінгвоконцептології. Також вона визначає культурні установки, культурні цінності, норми (обряди, ритуали, традиції, звичаї) складниками етнокультурної компетенції.

Роботи В. Жайворонка зробили неоціненний внесок в розвиток етнолінгвістики та лінгвокультурології, особливо «Знаки української етнокультури. Словник-довідник». Він налічує близько 10 тисяч лексем, фразеологічних сполучень, тим самим цей словник-довідник є цінним матеріалом та базою для культурологів та мовознавців, у якому автор описав концепти та константи фольклорної складової українського народу [30].

Л. Мацько у своїй статті «Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту» описує специфіку саме такого аналізу і пропонує схему його проведення із прикладами, що у свою чергу спрощує цей процес і робить деякі поняття більш зрозумілими. Особливо корисною ця стаття є для лінгвокультурологів початківців, оскільки чітке пояснення основних понять, підкріплених прикладами із рідної мови якнайкраще може направити початківців [46].

Розглядаючи роботи іноземних науковців, варто відмітити лекцію Шаріфіана «Cultural Linguistics» у якій автор ділиться своїм баченням на проблематику, подає теоретичне підґрунтя для розвитку та виокремлення лінгвокультурології, як самостійної дисципліни. Лаконічний та структурований виклад матеріалу із низкою схем, таблиць та прикладів із англійської та інших мов тим самим занурюючи читача в інші культури та інші системи [11].

До іноземних фундаментальних джерел варто ще додати роботу Зденека Зальцмана «Language, Culture, and Society» у якій зібрана уся інформація необхідна для дослідження мови та культури. Разом із групою авторів, Зденек розглядає усі нюанси мови в контексті культури та суспільства. Зокрема присутні такі розділи, як «Розвиток та еволюція мови», «Мова, культура і думка», «Лінгвістична антропологія в глобалізованому світі» тощо [9].

Отже, підсумовуючи усе вищесказане, робимо висновок, що лінгвокультурологія – це молода наука, яка знаходиться на етапі розвитку і тому

лінгвістам важко дійти до спільного консенсусу щодо ключових понять, а саме об'єкту та предмету лінгвокультурології. Впродовж усіх років з моменту появи гіпотез Сепіра та Уорфа і до сьогодні, з'являються нові підходи, аспекти, методи для дослідження, що допомагають більше дізнатися про взаємозв'язок мови та культури і наскільки вони пов'язані.

1.2. Методологічні підстави та базові поняття

За час існування лінгвокультурології, вчені по-своєму інтерпретували значення цієї дисципліни, її складові та публікували результати своїх досліджень. Про те основним завданням лінгвокультурології вважається встановлення взаємних зумовленостей мови і культури залежно від культурологічної і мовної компетенції людини (носія цієї мови та культури). Відповідно до поглядів І. Г. Ольшанського, об'єктом лінгвокультурології є мовна картина світу [49]. У свою чергу В. А. Маслова, підкреслює, що предмет – мовні одиниці, які набули символічного, образно-метафоричного значення в культурі. За допомогою таких одиниць можна дістатися до культурно-історичного шару ментально-лінгвального комплексу.

Дослідниця також виокремлює декілька предметів лінгвокультурології, що існують в межах одного об'єкта дослідження:

- фразеологічне зібрання мови;
- стилістика мови;
- безеквівалентна лексика та лакуни (відсутність у лексичній системі мови слова для позначення того чи іншого поняття); наприклад, англ. Toddler – дитина, яка починає ходити;
- стереотипи, символи, еталони;
- архетипи, міфологеми, обряди, звичаї і традиції;
- метафори та образна мова;
- пареміологічний фонд мови;
- мовленнєва поведінка;
- сфера мовленнєвого етикету [44].

Одним із найбільш уживаних понять є концепт. На думку Ю. С. Степанова, концепт – це згусток культури у людській свідомості, у якому містяться уявлення, знання, асоціації, переживання, тобто те у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини, та навпаки. Деякі слова, вислови, поняття можуть сильно впливати на поведінку та світогляд. Наприклад, добро, зло, зрада, повага, воля тощо. Для кожного народу і особистості такі терміни можуть нести своє особливе значення.

У наукових зібраннях зустрічається також лінгвокультурний концепт, який часто сприймають головною одиницею дослідження в лінгвокультурології. Наразі предметом вивчення сучасної лінгвокультурології є вивчення культурної семантики мовних знаків, які формуються під час взаємодії мови і культури. Завжди розрізняли ситуації, коли було можливим залучення мов для того, щоб дізнатися щось про культуру, як і те, коли ми посилаємося на культурні реалії для розуміння мови. На межі століть змінилося місце і важливість культурологічної аргументації в сучасних дослідженнях мови – перш за все в когнітивній семантиці. Виходячи із аналізу мовних одиниць у контексті культури, наразі з'явилася ланка нових проблем. Лінгвокультурологія, як самостійна галузь повинна вирішувати свої цілі і при цьому відповідати на низку питань, які у певній мірі можна сформулювати наступним чином:

- як культура бере участь в освітньому процесі мовних концептів;
- до якої частини мовного знаку відноситься «культурний сенс»;
- вплив мовних стратегій на оратора і слухача;
- чи існує культурно-мовна компетенція носія мови і чи розпізнається носієм мови культурний сенс;
- як систематизувати поняття даної галузі науки для забезпечення взаєморозуміння мови і культури в динаміці.

Наведені вище завдання не є кінцевими тому, що по мірі їх розв'язання виникне наступний цикл задач. Це так звані загальні завдання для всіх наук, але існують ще й специфічні, які пов'язані із проблемами перекладу, навчанню мови,

створення словників, де була би врахована культурна інформація. Під час вирішення необхідно враховувати неймовірно важливу особливість, яка створює додаткові труднощі у вивченні проблем: культурна інформація знаків мови має зазвичай імпліцитний характер, так би мовити на задньому плані за мовними значеннями. Філософія визначає методологію, як систему принципів і методів організації теоретичної і практичної діяльності. Методологія – це концепція розвитку, а концепція – це методологія переходу від теорії до практики. Існує 3 рівні методології:

- філософська,
- загальнонаукова,
- приватна.

Для філософської важливі закони, принципи і категорії діалектики, сформовані ще в прадавні часи. Це боротьба протилежностей, закон переходу кількісної інформації в якісну, категорії загального, приватного і окремого. Загальнонаукова методологія в свою чергу узагальнює методи і принципи вивчення явищ різними способами. Приватна методологія – це методи конкретної науки, в нашому випадку – лінгвокультурології. Методи лінгвокультурології – це сукупність аналітичних прийомів, операцій і процедур, які використовуються під час аналізу взаємозв'язку мови і культури, оскільки дана наука являє собою сукупність дослідження культурології і мовознавства, етнолінгвістики і антропології культури, в даному випадку є доречним використання комплексу пізнавальних методів, які групуються навколо ядра із «мови та культури». В даній галузі можна використовувати лінгвістичні і також культурологічні і соціологічні методи.

Згідно використаних ресурсів, В. Н. Телія запропонувала для лінгвокультурологічного опису макрокомпонентну модель значення. Простір даної моделі об'єднує в собі ланки інформації, як денотації, раціональні оцінки, мотиваційні основи знаків, оцінки умов використання знаків. Кожен такий блок вноситься когнітивним оператором, який вказує на процедуру обробки

відповідних ментальних структур. Крім вищезгаданої моделі, пропонується активне використання психосоціокультурного експерименту, також задіяти готові тексти різних типів тому, що культурна інформація в мовних одиницях має переважно прихований характер [55].

Особлива ланка дослідження - це 0 аналіз текстів, які якраз і є справжніми оберегами культури. В даному випадку важливий аналіз текстів в рамках герменевтичної парадигми. Наразі розрізняють об'єкт і предмет дослідження. Під об'єктом ми розуміємо певну область дійсності, яка являє собою сукупність пов'язаних процесів, явищ, тощо. В свою чергу під предметом ми розуміємо певну частину об'єкту, яка має специфічні характеристики, процеси і параметри. Об'єкт лінгвокультурології являє собою дослідження взаємодії мови, культури і людини, яка в свою чергу і створює цю культуру використовуючи мову. Предметом дослідження даної науки є одиниці мови, які набули символічного, еталонного, метафоричного значення в культурі. При цьому одна одиниця може одночасно належати кільком семіотичним системам: стереотип ритуалу може увійти в вислів, а потім перетворитися у фразеологізм. Іноді одна і та ж лінгвокультурологічна одиниця є і в міфах, і висловах, і фразеологізмах одночасно. На фоні об'єкту дослідження можливо виділити декілька його предметів, кожен із яких, в свою чергу, складається із окремих одиниць.

Лінгвокультурологія, як спеціальна галузь науки створила велику кількість понять: лінгвокультурема, мова культури, культурний текст, контекст культури, субкультура, лінгвокультурна парадигма та багато інших. Зупинимось детальніше на поняттях, які безпосередньо пов'язані із культурою. В українській культурі чималу роль відіграють традиції, які накопичувалися і передавалися з покоління в покоління. Культурна традиція – це явище, що виражає соціально-стереотипізований досвід групи людей, який акумулюється і відтворюється у суспільстві. Яскравим прикладом культурних традицій є святкування різноманітних свят, яке в кожній країні є своєрідним і неповторним. В свою чергу досвід людей, які відносять себе до певної культури накопичується у культурний фонд.

Культурний фонд – це комплекс знань, певний кругозір в області національної і світової культури, якими володіє середньостатистичний представник тієї чи іншої культури. В свою чергу, це не означає, що кожна особистість володіє даним поняттям, це сукупність базових одиниць, які є складовими даної національної культури. Також культура поділяється на типи, а саме:

- загальнолюдська культура (створена людством протягом усього її існування);
- суперкультура (створена конкретним суспільством, передається з покоління в покоління);
- субкультура (сукупність переконань, цінностей, встановлених норм поведінки характерних для певного шару суспільства);
- контркультура (у сенсі культурної моделі певної групи, яка протистоїть панівній суперкультурі);
- особистісна культура (культура конкретно взятої особи).

Основними концептами культури ми називаємо зумовлені нею базові одиниці картини світу, як для окремої особистості так і для лінгвокультурного суспільства загалом. До ключових концептів культури належать такі поняття, як совість, доля, воля, закон, свобода і тому подібні.

Лінгвокультурна парадигма – це сукупність мовних форм, які відображають різноманітні категорії світосприйняття. Даний термін об'єднує концепти, категоріальні слова і тому подібне. На даний момент у лінгвокультурології часто використовується поняття лінгвокультурний концепт, яке деякі вчені вважають головною одиницею у дослідженнях. Дане поняття є умовною одиницею, яке спрямоване на вивчення мови, свідомості та культури. В свою чергу воно співвідноситься із трьома зазначеними сферами в такий спосіб:

- свідомість – концепт перебуває у свідомості людини;
- культура – концепт є ментальною проекцією складових культури;
- мова\мовлення – концепт «оживає» безпосередньо у мові.

Від інших когнітивних одиниць лінгвокультурний концепт різниться акцентом ціннісної складової, оскільки саме вона завжди знаходиться всередині концепту, а принцип лежить за основу культури. Вказівником наявності відношення до предмета або явища є використання до нього оцінних слів. Якщо про якесь явище носії культури можуть сказати, що це добре або погано, то це формує концепт. Схожим за деякими критеріями до поняття концепту є лінгвокультурема. Це сукупність форми мовного знаку, його змісту та культурного сенсу, який супроводжує даний знак. Дане поняття позначає тільки культурні реалії, а саме міфологеми, фразеологізми, національні символи. Також в лінгвокультурології досить часто використовується поняття стереотипу. Стереотип – схематизований і однобічний образ явища, який базується на невеликій кількості рис оцінного характеру, що є типовим для всієї ланки явищ.

Розглядаючи методи, які застосовуються в лінгвокультурології, потрібно визначити, що являє собою метод. Метод – це послідовність та сукупність використання різного роду прийомів та підходів для дослідження певного явища. Одним із методів є спостереження та експеримент (вибірка лексичних та фразеологічних одиниць, розробка анкет, які містять різноманітні оціночні твердження, пов'язані із конкретними предметними областями). Лінгвістичне вивчення культурних концептів має бути підкріплене даними із інших дисциплін, наприклад, культурології, історії, психології, етнографії.

Розглянемо приклад В. Карасика, а саме концепт «праці», який означає діяльність, яка потребує фізичної чи розумової діяльності і має свої мотиви, припустимо, для отримання коштів. Для конкретизації цього концепту потрібно визначити інші приховані мотиви:

- 1) характеристика роботи;
- 2) результативність;
- 3) відношення до роботи.

Ця праця може бути виснажуюча, важка, монотонна, тимчасова і т.д. Людина працює з ініціативністю, вправно, проявляє старанність, наполегливість тощо. При цьому робота може виконуватися швидко чи повільно, красиво чи ні,

якісно чи не якісно і т.д. Усі характеристики можуть бути відображені у шкалі з позитивним або ж негативним значенням [32].

Відповідно до етнокультурних відмінностей у відношенні до праці можна побачити певні розбіжності між сприйняттям цього поняття у різних мовах. Наприклад, візьмемо англійське слово *businesslike*, яке несе позитивне значення «діловий», в той час коли українське «діловий» має амбівалентне значення, як у фразі «Який діловий!». Тим самим вказує на те, що українці не надто сприймають ділових людей, які зайняті лише роботою, проте цінують і поважають роботу і вважають її благородною. В українській мові зустрічаються такі прислів'я про працю, як: «Без труда нема плода», «Щоб рибу їсти, треба в воду лізти», «Хто робить криво, той ходить певно». В російській мові навпаки зустрічаються приказки у яких робота не є надто важливою: «Работа – не волк, в лес не убежит», «От работы кони дохнут», «Работа – наш друг, и мы ее не трогаем». В англійській мові таких висловів не знайдено, в німецькій мові є декілька схожих приказок: *Arbeit ist kein Hase, läuft nicht in den Wald* (Робота не кролик, в ліс не втече). Різниця між відношенням до концепту «праця» може бути пов'язана із історією: оскільки в СРСР змушували усіх до праці і суспільство було під великим тиском, тому люди на підсвідомому рівні сприймають роботу, як страждання [32].

У лінгвокультурних студіях використовують також досить часто зіставний метод, який полягає і зіставленні елементів, які знаходяться в різних лінгвокультурах. Переваги цього методу очевидні і тому він вважається найбільш популярним та результативним. Зіставляючи концепти, лексичні одиниці, лінгвокультурами, дослідник може порівняти цей елемент із іншими культурами і знайти спільні та відмінні риси. Завдяки цьому методу можна віднайти чіткі відмінності між нібито схожими на перший погляд культурами.

Також використовуються й інші загальні методи відповідно до поставлених завдань і також поєднують декілька методів задля досягнення відповідного результату. До прикладу, часто поєднують зіставний метод із домінантним аналізом, коли порівнюються найчастотніші лексеми двох чи більше мов для

вияву відповідних домінантних слів, які є найбільш значущі у певній лінгвокультурі. Ефективність кількісних методів значно збільшилась з початком використання комп'ютерної обчислювальної техніки.

Отже, аналізуючи подану інформацію, можна зазначити, що незважаючи на деякі розбіжності між визначеннями об'єкта, предмета та завдань лінгвокультурології, усі ці компоненти формуються відповідно до конкретного випадку, культури та мови. Вітчизняні та зарубіжні лінгвісти спробували виокремити та згрупувати найважливіші елементи та методи, які найчастіше використовуються. Розуміючи теоретичні засади та оперуючи базовими поняттями можна самостійно визначити завдання та вибрати ті методи дослідження, які зможуть допомогти виконати поставленні задачі. Проведення лінгвокультурологічного аналізу є неможливим без знання та розуміння основних термінів, мови та культури народу.

1.3. Поняття картини світу в лінгвокультурологічному вимірі

Досліджуючи мови та культури різних народів, вчені помітили розбіжності в світорозумінні та світобаченні. Саме тому одні і ті ж поняття сприймаються по-різному в різних народах. Для прикладу, розглянемо та порівняємо ставлення англіїців, росіян та українців до грошей. Англіїці доволі позитивно ставляться до грошей і вважають їх невід'ємною складовою щасливого життя. Неодноразово у фільмах, книгах гроші є індикатором успішності, проте надмірна ощадливість та скупість постають в негативному світлі. Наприклад, часто вживаються такі сталі вирази, як Money has no smell, Money talks, Money makes money, Time is money тощо. Росіяни виховані в інших традиціях і тому зберігання, примноження грошей в їхній культурі має негативний відтінок, адже у СРСР бути багатим було соромно. Зараз ця ситуація трохи змінилась, але все ж це частина їх менталітету. У багатьох росіян спостерігається зневажливе ставлення до грошей (Не в деньгах счастье, Больше денег – больше хлопот тощо). Українці мають трішки інший світогляд, більш розважливий. Вони не роблять культу з грошей та не вважають їх індикатором щастя, поважають тих, хто чесно

заробив свої кошти (Із копійки рублі робляться, Біда з грішми — біда без грошей, Грошей багацько, а щастя мало тощо).

Такий короткий аналіз показує значні відмінності у ставленні до грошей, які зумовлені культурою, вихованням, середовищем. Проте, у зв'язку із глобалізацією, розширеними можливостями для подорожей, комунікації, культурний аспект перестає бути настільки відчутним, але він все ж впливає на спосіб мислення та світогляд в цілому.

Відповідно до відмінностей у світоглядах між народами, лінгвісти використовують поняття мовна картина світу, яке ввів Л. Вайсгербер (німецький мовознавець). Згідно цього поняття, кожна мова по-своєму пояснює світ та його концепцію, тобто має свою особисту картину світу. Мова – це система у якій зафіксований досвід і знання народу, яка дозволяє людині уявити, описати світ. Когнітивна лінгвістика вважає, що мовна картина світу залежить від культурного досвіду та фізичного, оскільки світ – це не лише мова, а і сама людина та навколишнє середовище.

Поняття «картина світу» широко використовується в різних галузях і поділено на різні групи: безпосередня картина світу та опосередкована картина світу (Й. Стернін, З. Попова), наукова картина світу, релігійна, міфологічна (Т. Нікульшина) тощо. Особливості мовного сприйняття розглядалися ще на початку XIX століття В. Гумбольдтом. Після чого наступні спроби заглибитися в проблематику мовної картини світу базувалися на гіпотезі лінгвістичної відносності Е. Сепіра та Б. Уорфа та на працях етнолінгвістів.

М. Гайдеггер говорив, що люди здебільшого думають про зображення, коли чують слово картина, але картина світу означає зрозумілий, яка картина. Також є відмінності між поняттями “картина світу” та “мовна картина світу”. Перше – відображення реального світу, друге – фіксація, кодування цього відображення за допомогою знаків. Картина світу може бути представленою згідно різних параметрів: просторових (верх/низ, правий/лівий,

близький/далекий, північ/південь), часових (весна/осінь, день/ніч), кількісних та інших. На формування такої картини впливають різні фактори, такі як: культура, оточення, виховання, звичаї і традиції, соціальні фактори тощо [43].

У свою чергу мовна картина світу навпаки формує інші картини світу тому, що лише завдяки мові людина пізнає себе та світ. І. Г. Ольшанський підтримує визначення М. Гайдеггера [43] і додає, що носій мови повинен мати певний набір спільних фонових знань, що пов'язує культурно марковані одиниці мови з культурними одиницями. Одним із яскравих прикладів відмінності між сприйняттям світу різних етносів є те, що в ескімосів мова містить більше десяти назв видів снігу, у той час коли в багатьох інших є лише одне чи два слова на позначення снігу. Дослідження та аналіз цієї проблеми дасть великий поштовх до розвитку та збагачення знань у лінгвістиці.

Алимжанова зазначає, що до основних властивостей картин світу належать історичність, цілісність, поліінтерпретованість, здатність до еволюції, комплексність, розмаїття тощо [17, 98 ст.]. На даний момент існує кілька напрямків у яких розвиваються дослідження мовних картин світу, основні із них:

- систематизація та аналіз філософських, світоглядних концептів (вірити, знання, доля, істина тощо) у звичайному житті, художній літературі і у мовній свідомості тощо;
- дослідження національно-специфічних, так званих «наївних» знань про певні реалії, які однойменні в наукових галузях, наприклад, «наївна» фізика часу та простору, «наївна» анатомія, «наївна» геометрія тощо; подібні лінгвістичні конструкції допомагають відкривати специфічні та національні універсалиї та встановити внутрішні закони формування мовних значень;
- етноцентричні дослідження, а саме А. Вежицької [24] розвивають початкові теорії та гіпотези і основою таких досліджень є теза, що мова — національно специфічний феномен у якому відображаються також

національний характер; мета подібних досліджень у вивченні особливостей національного характеру через національну мову;

- спостереження та аналіз зближення наукової картини світу із наївною до утворення «наївно-наукової» ментальності [59, 157-158 ст.].

Дослідник В. П. Руднев, який займається філософією мови і культурологією, у своїй книзі «Словник культури XX століття. Ключові поняття і тексти» пропонує цікаве визначення картини світу. На його погляд, «картина світу – це система інтуїтивних уявлень про реальність» [44]. Її можна описати чи реконструювати, як у етносі, групи людей чи окремої особистості. Також картина світу може змінюватися з часом і відповідно до цього для кожного історичного проміжку часу є відповідна своя картина світу. Незважаючи на складну та багатогранну структуру картини світу, є можливість виділити універсальну картину світу, підходящу для всіх людей, проте вона буде доволі розмита та абстрактна. Цьому сприяє низка нюансів, найосновніший – наявність бінарної опозиції чорного та білого. Для якоїсь культури біле буде означати, щось позитивне, добре, радісне, а чорне – негатив, смерть, тугу, печаль, а для іншої навпаки, наприклад, для китайців. Картина світу в основному залежить від мови, оскільки саме в мові виражаються культурні елементи та звичаї.

Починаючи із 60-х років проблема картини світу розглядалась в контексті семіотики при вивченні первинних (мови) і вторинних моделюючих систем (поезії, фольклору, релігії, міфу, кіно і т.д.) цим займалися Лотман та Успенський. Зазвичай розрізняють дві картини світу – концептуальну та мовну. До концептуальної відносяться знання, яке виступає результатом розумового відображення дійсності і також підсумок чуттєвого пізнання. Мовна картина – вся інформація про зовнішній та внутрішній світи закріплена у мові [34, 9-11 ст.].

О. Корнілов зазначає, що наукова картина світу містить у собі сукупність усіх наукових знань про світ. Наукова картина фіксується у термінологічній базі різних наук, які вивчають світ або ж окремі його складові з різних точок зору. До основних властивостей наукової картини світу відносять:

- універсальність наукової картини світу для усіх мовних спільнот, тому що наукові знання є об'єктивними і наукова картина не відноситься до жодної з мов;
- перманентні зміни, які постійно відбуваються у науці та зумовлені безперервним розвитком та появою нових;
- оформлення наукової картини відбувається різними мовами, проте це оформлення корегує форму, а не сам зміст, оскільки знання є загальними;
- нетотожність наукової картини світу об'єктивній реальності (оскільки в порівнянні із реальним світом, науковий – менший, тому що пізнання усього неможливе);
- національна наукова картина світу є лише у тих мовах, де є національна наукова традиція і якщо цього немає, тоді картина оформляється засобами мови-медіатора [34, 9-11 ст.].

Порівнюючи наукову картину із мовною, можна помітити, що мовна картина доволі суб'єктивна і вона фіксує знання, осмислення та сприйняття світу відповідно до конкретного народу на етапі формування мови. Тому важливо віднайти основні вияви співвіднесення мовної та наукової (концептуальної) картин світу:

- мовна картина розвивається, але не настільки швидко, як наукова і це відбувається під впливом різних національно-культурних та суспільно-історичних процесів;
- у свою чергу мовна картина передує концептуальній, оскільки вона формувалась впродовж усього періоду становлення національної мови;
- значна роль у трансформаціях мовної картини відіграють зміни у концептуальній картині [33, 28 ст.].

Отже, мовна картина світу – це бачення світу, яке втілене у мові кожної нації і немає однакових мовних картин. Свого часу ще Гумбольдт говорив, що в межах

одного народу мова формує картину світу. Як було зазначено, мовознавці знаходять чимало прикладів, які підтверджують цю гіпотезу. Незважаючи на різні картини світу, їх важко розмежовувати і досліджувати окремо.

Висновки до розділу I

Як бачимо, лінгвокультурологія хоч і порівняно молода галузь лінгвістики, проте перспективна і в подальшому зможе допомогти вирішити низку проблем. В основі якої лежать фундаментальні праці мовознавців, філософів, фольклористів, які намагалися віднайти відповіді на актуальні питання того часу. Таким чином було висунуто низку припущень та гіпотез, які знаходили підтримку серед колег, або ж їх спростовували. Проте багато питань є спірними і лінгвісти досі не можуть дійти згоди. Зокрема при визначенні об'єкта та предмета досліджень і тому існує багато дефініцій, підходів, стратегій.

Для чіткого розуміння мети та завдань лінгвокультурології потрібно знати та оперувати основною термінологією та навчитися чітко відрізняти схожі поняття. Саме ці знання є фундаментальними для проведення власних досліджень, експериментів та аналізів. Враховуючи велику кількість методів та аспектів, потрібно знати специфіку кожного із них і мету їх використання. Найбільш популярними методами є контент-аналіз, зіставний аналіз та лінгвокультурологічний аналіз.

Отже, аналіз теоретичних джерел показує, що ключовим мовним елементом в лінгвокультурології є лінгвокультурема, яка поділяється на види і її можна класифікувати відповідно до заданих параметрів. Також, при аналізі береться до уваги мовна картина світу, яка є різною для кожної країни, або схожою (в деяких елементах, але не повністю). Мовна картина світу – це концептуалізація світу, сукупність уявлень про світ та основних понять, що вміщені в мові.

РОЗДІЛ II Лінгвокультурний аналіз художнього тексту

2.1. Основи лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту

У сучасній науці художній текст, як багатопланове ідейно-естетичне явище стає об'єктом аналізу різних філологічних галузей і дисциплін, розглядається під різними кутами зору. Тому і сьогодні проблеми дослідження художнього тексту, аналізу його категоріальних ознак і відносин, на основі яких він створюється і існує як єдине ціле, не отримали однозначного і загальноприйнятого опису. Жоден з існуючих підходів до аналізу художнього тексту ще не був визнаний оптимальним і вичерпним [29].

Лінгвокультурологічний аналіз тексту займає особливе місце серед методів дослідження в лінгвокультурології, так як текст, крім створення свого власного простору, повністю фіксує «світ» тієї культури, мовою якої він створений.

Уважне вивчення тексту допомагає глибше проникнути в культуру своєї країни, що вивчається, розкрити смисли, які стоять за тими чи іншими мовними одиницями, зрозуміти ціннісні установки і сценарії даної культури, і в результаті сформулювати уявлення про картину світу, яка існує в цій культурі.

Початок вивченню взаємодії і впливу мови і культури поклали роботи В.В. Воробйова і В.А. Маслової, а також дослідження В.Н. Телія. На статус нової дисципліни вказує визначення, дане В.А. Маслової: «Це – наука, що виникла на стику лінгвістики і культурології і досліджує прояви культури народу, які відбилися і закріпилися в мові» [44].

За словником термінів Т. В. Жеребило, лінгвістичний аналіз художнього тексту – це метод дослідження, націлений на вивчення мовних засобів різних рівнів у системі художнього тексту з функціонально-естетичної точки зору, їх відповідності авторському задуму і індивідуальній манері письма автора.

Даний метод передбачає розгляд тексту, як майстерну організацію мовних засобів, що відображають певний ідейно-тематичний та образний зміст, що викликає у читача естетичний ефект [38].

Лінгвокультурологічний аналіз тексту виступає особливим методом навчання, який забезпечує сприйняття тексту як цілісного системного утворення через призму його мовних і культурологічних характеристик. Як метод навчання лінгвокультурологічний аналіз тексту характеризується комплексністю, інтегративністю і в деякій мірі універсальністю [36].

Художній текст відображає культурні реалії певної епохи і сам є витвором культури. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту вимагає використання специфічних способів вивчення феномена мови (герменевтика, семіотика), що дозволяє працювати зі смислами тексту і екстралінгвістичними факторами. Така форма роботи створює умови для усвідомлення тексту, як носія і виразника національної та загальнолюдської культури [16].

Художній текст, як об'єкт лінгвокультурологічного аналізу вперше був згаданий у роботах Г.В.Степанова, Д. С. Лихачова і Ю.М. Лотмана. Вважалося, що даний вид аналізу, перш за все, спрямований на вивчення особливостей і ролі «культурно маркованого слова», що задає в свою чергу «ту систему координат, в якій людина живе, в якій формується його образ світу» [44].

Одним з аспектів аналізу художнього тексту є лінгвокультурологічний аналіз, тобто розгляд тексту, як феномену культури і сприйняття культурної інформації в мовному знаку та тексті в цілому. Текст є сховищем ідей, смислів і констант культури.

Предметом лінгвокультурологічного аналізу є одиниці мови, які «придбали символічне, еталонне, образно-метафоричне значення в культурі і які узагальнюють результати власне людської свідомості, зафіксовані в міфах, легендах, ритуалах, обрядах, фольклорних та релігійних дискурсах, поетичних і прозових художніх текстах, фразеологізмах і метафорах, символах і пареміях (прислів'ях і приказках) [37].

Це ті одиниці, в значенні яких міститься національно-культурна специфіка, які акумулюють і транслиують культурний досвід з покоління в покоління. До них відносяться:

- безеквівалентна лексика і лакуни,

- міфологізовані мовні одиниці: архетипи і міфологеми,
- зразки, стереотипи, символи,
- фразеологізми,
- метафори і образи мови,
- мовна поведінка,
- мовний етикет (В.А. Маслова)
- ключові концепти культури,
- прецедентні феномени [44].

Для вдалого виконання лінгвокультурологічного аналізу тексту потрібно розуміти та оперувати деякими термінами, як національна картина світу, етнографізми, культурна сема, лінгвокультурема, культурна конотація, культурний фон, культурно маркована одиниця, концепт культури, фольклоризм, мовно-естетичний знак та ін.

Лінгвокультурологічний аналіз сприяє формуванню вміння міркувати над мовними і мовленнєвими одиницями, що містять культурну інформацію і формуванню лінгвокультурологічної компетенції.

Завданнями лінгвокультурологічного аналізу є:

- 1) вміння отримувати від тексту відомості про культуру країни;
- 2) вміння інтерпретувати отримані відомості;
- 3) вміння порівнювати ціннісні картини світу різних культур [19].
- 4) характеристика загального культурного фону, представленого у тексті; встановленні співвіднесеності тексту з певною культурою, етносоціумом, що реалізує культурну дійсність у назвах предметів духовно-матеріальної сутності; мотивуванні з погляду традицій певної культури образно-сюжетну канву тексту, персонажів та образів, як складників етнодійсності;
- 5) виявлення мовно-культурного феномену тексту з позицій ментальності автора, у контексті доби;
- 7) осмислення стильової та жанрової приналежності тексту з погляду етнокультурної, мовнокультурної, мовноестетичної дійсності, національних мистецьких традицій, культурноестетичних настанов, норм;

8) пізнання мовнокультурної своєрідності тексту з урахуванням та на основі сфери спілкування і ситуації, на яку орієнтований текст, функцій тексту, фактора адресата, типу мислення, форми та типу мовлення;

9) усвідомлене сприйняття лінгвокультурних одиниць, використаних в тексті, як факти мовно-мисленнєвої діяльності індивіда, показники освоєння ним довкілля – рідного або чужоземного;

10) доведення лінгвокультурної належності тексту на підставі аналізу його різносистемної мовної організації; виявленні засобів та способів відтворення культури (етнодійсності) на прикладі опису мовного матеріалу, спостереженого в тексті;

11) встановленні різнорівневих мовних одиниць, що пов'язані з певним культурним, культурномистецьким, лінгвокультурним, народноповітовим, народознавчим контекстом і забезпечуть відтворення етнодійсності в тексті;

12) класифікування та опис лінгвокультури; характеристики їх з урахуванням етимологічних, культурносемантичних, стильових та стилістичних тощо відомостей;

13) мотивувати емоційний колорит тексту, співвідносячи його естетику з етнокультурною мовленнєво-етичною, мовленнєво-етикетною традицією окремої культури [20, 19 ст.].

Методи лінгвокультурологічного аналізу:

1) метод філологічного аналізу, прийом жанрової інтерпретації мовних засобів і прийом інтерпретації ідейного змісту тексту;

2) метод концептуального аналізу, реконструкція картини світу мовця;

3) порівняльний метод [54].

Існує певний алгоритм (табл. 2.1) здійснення лінгвокультурологічного аналізу, який передбачає:

1. обов'язкове виявлення теми, ідеї, мотивів твору, композиції, образів та персонажів із характеристикою їх зв'язку з культурою, традиціями; встановлення культурного фону;

2. визначення основних функцій тексту; фактор адресата; тип мислення; форми мовлення з підкресленням етнокультурного, національного характеру означених реалій;

3. аналіз стильових рис тексту в культурному аспекті з урахуванням будь-якої інформації; аналіз лексичних одиниць, культурологічних сем, діалектів, фразеологізмів, етнографізмів;

4. з'ясування народомовних конструкцій, мовного колориту;

5. характеристика тропеїстики: виявлення художніх виражальних засобів, з'ясування специфіки їх використання.

Наступний крок полягає в виділенні лінгвокультурем, у яких закодовані культурні надбання народу.

Семантико-гносео-онтологічна характеристика виділених лінгвокультурем, яка означає, що лінгвокультурема сприймається, як один мовний знак (навіть, якщо складається із декількох слів, які туди входять). Цей мовний знак, може бути пов'язаний з ідеєю, поняттям чи думкою, що містить культурну інформацію. Мацько також переконує, що цілком можливо визначити тип лінгвокультурами. У своїй праці «Лінгвокультурний аналіз художнього тексту», вона розділяє їх на:

- лінгвокультуреми-реалію, мовний знак, який не має еквіваленту в іншій культурі (бандура, тин, сопілка, щедрівки);

- сигніфікативну лінгвокультуреми, у який денотат спільний для порівняльних культур, а сигніфікати відрізняються важливістю і змістом (тато, мамося, батьківщина);

- конотативну лінгвокультуреми несе культурну інформацію тільки в конотації мовного знака, а предметно-понятійний зміст його дуже близький або дуже однаковий у порівнюваних мовах (калина, чорнобривці, барвінок);

- символічні лінгвокультурами соціальної поведінки, або по-іншому формули мовного етикету (Добридень! Будь ласка! Перепрошую! Будьмо!);
- фразеологізми (через терни до зірок, позичити в сірка очей) [46].

Можливі труднощі у процесі лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту, пов'язані:

- з незнанням термінології, її специфіки і відповідно некоректним її використанням;
- з поверхневим знанням мови;
- з поверхневим знанням культури і етносу;
- з відсутністю навичок аналізу і структурування інформації.

Для здійснення лінгвокультурологічного аналізу, потрібні ґрунтовні знання не лише досліджуваної мови, а і культури, її менталітету та розуміння цілої низки нюансів.

Лінгвокультурологічний підхід аналізу представляється дієвим і перспективним для дослідження художнього тексту, адже кожен художник слова в один і той же час оригінальний і типовий в своїх творчих і мовних проявах. Він є представником певної нації, залученим в конкретний культурний контекст і мовний дискурс, тим самим його мовна свідомість характеризується приналежністю до мовної свідомості його народу.

Ґрунтуючись на висловлюванні В. фон Гумбольта про те, що кожна національна мова має свою «внутрішню форму», специфічну структуру, обумовлену самотутністю народного духу, те ж саме ми можемо сказати і про мову письменника [1616, 67 ст.]. Разом з тим і мову художньої творчості кожного письменника так само має свою оригінальну «внутрішню форму» і свою специфічну структуру, які обумовлені самотутністю творця, тобто особливостями його особистості, мислення, мови [57].

Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту допомагає знайти і подолати перепони, що виникають на основі ідейних і культурних розбіжностей. Даний підхід надзвичайно важливий для успішної міжкультурної комунікації. Цей напрямок у вивченні художнього тексту має на даний момент першочергову важливість. Процес цей пропонує аналіз мови як культурного феномену в процесі сприйняття культурної інформації у вигляді системи знаків.

Художній переклад є одним з найскладніших видів перекладацької діяльності, так як виступає більше як процес творчий. Особливо важливо в цьому процесі передати образи, спочатку закладені автором художнього твору, так як образність є невід'ємною частиною будь-якого художнього твору. Саме мистецтво не може існувати без образного мислення. Мова в даному випадку виконує естетичну функцію, а значить важливо передати не тільки зміст твору, але і всі супутні образи [53].

Сьогодні в основі інтерпретації художнього тексту лежить принцип системності мови і лінгвістичної багатоплановості його дослідження [19, с. 6]. Саме комплексний підхід дозволяє, в свою чергу, розглядати переклад не як низку перекладацьких трансформацій, а як «систему транспонування смислів тексту з однієї мови в інший, з однієї культури в іншу

Проблема розуміння художніх текстів як духовної спадщини людства, за словами Р.Х. Хайруллін, сьогодні стає досить серйозною для духовно-моральної розвитку суспільства, так як саме мова виступає транслятором світової і національної культури, з одного боку, і фактором, з іншого. Отже, ця проблема виходить з розряду суто наукових, гуманітарних, набуваючи політичне державне значення [36].

Таким чином, лінгвокультурологічне дослідження націлене на художній текст, як активний компонент мовної культури світу в повноцінній взаємодії реального і символічного аспектів тексту.

Визначення лінгвокультурологічної основи тексту дає можливість комплексно дослідити шляхи і способи формування мовних картин світу, особливо в умовах міжетнічної взаємодії.

Розширення лінгвокультурологічних підходів до вивчення мов, вважається одним із шляхів вирішення цієї проблеми. Оскільки художня література є надбанням людства, дослідження художніх текстів в лінгвокультурологічну аспекті дозволить зберегти багатовікове багатство для майбутніх поколінь [33].

2.2. Фразеологія, лінгвокультуреми та символи в британській літературі

У процесі міжкультурної комунікації ключову роль відіграє взаєморозуміння і перейняття досвіду іншої нації. У зв'язку з чим, особливо значущим для підкреслення національної специфіки стає план вираження. Так, лінгвокультурологія вивчає мовні одиниці різних рівнів, де ті, в свою чергу, ілюструють концепти і культури. Особливу увагу лінгвокультурологія приділяє мовним засобам створення образності, а саме культурно-маркованим одиницям. В основному культурно-маркованими елементами є одиниці мови, які використовуються в конкретному тексті [58].

Система фразеологізмів та сталих виразів становить велику частину мовної картини світу. Саме вони містять у своїй семантиці важливі етапи розвитку культури, народу, транслиують у поколіннях культурні трансформації, архетипи, ритуали. Зазвичай саме у мові передається світобачення народу, ставлення до себе, як нації та до інших народів, особливо це представлено в фразеологічних виразах та символах.

Фразеологізми часто утворюються навколо певного культурного компоненту, тобто з виразним культурним забарвленням: речі побутового вжитку, історизми, етнографізми, слова-символи, діалектні утворення тощо.

Вивчення фразеології має давні традиції. В останні роки було написано величезна кількість робіт, присвячених аналізу фразеологічного складу творів художньої, суспільно-політичної, науково-популярної, художньо-документальної, мемуарної та іншої літератури [29].

Структура лексичного значення фразеологізмів не вичерпується тільки їх значеннями. Найважливішими елементами структури, крім значення, є побудова

нового образу в цілому, його граматичне оформлення і системні мовні зв'язки. Смислова структура фразеологізму і слова ніколи повністю не збігаються.

Фразеологізм – це стійкий зворот, яка не перекладається буквально і має інше метафоричне значення. Наприклад, «*it's raining cats and dogs*» - популярна англійська ідіома, але ми не можемо перекласти її прямо «дощ із котів і собак», це лише яскравий спосіб сказати, що на вулиці дуже сильний дощ.

Фразеологізм також володіє цілісним значенням, під яким слід розуміти таке значення, яке важко або неможливо вивести зі значення утворюваних частин. Наприклад, англійський фразеологізм *give smb. the edge of ones tongue* («різко говорити з ким-небудь, вичитувати когось») розтлумачити допомогою слів *give, edge, tongue*.

Структура лексичного значення фразеологізмів пов'язана з фразеологічним контекстом. Фразеологічний контекст може бути декількох типів:

1. внутрішньо-фазовий – це актуалізатор фразеологізму, виражений словом або групою слів у складі простого або складного речення (*Here is realism as large as life*);

2. фразовий – це актуалізатор фразеологізму, виражений простим або складним пропозицією (*By leaps and bounds*);

3. сверхфазовий – це актуалізатор фразеологізму, виражений двома або більше пропозиціями («*How did you cut your knee, Ray?*» «*I did not,*» *he said. «But there it is, as large as life»*) [White 2005 : 77].

Оскільки ідіоми наповнені виразними культурними елементами, їх часто використовують в літературі для передачі колориту мови. До прикладу Вільям Шекспір був майстром із використання англійської мови по-новому і часто додавав у свої роботи сталі фразеологічні вирази, які і досі популярні серед британців.

Розглянемо деякі із них:

- «*wear my heart upon my sleeve*» – вперше було використано в «Отелло», коли Яго описував, яким слабким буде, якщо покаже свою неприязнь до Отелло

і ворони будуть клювати його серце, якщо він його відкриє. Зараз цю ідіому використовують в значенні – вільно виражати свої емоції;

- «*set my teeth on edge*» – використано в п'єсі Шекспіра «Генріх IV, частина 1», де Готспер скаржився, як сильно ненавидить поезію «*And that would set my teeth nothing an edge, nothing so much as mincing poetry*». В наші дні ця фраза означає неприязнь до чогось, роздратування і дискомфорт;

- «*there's method in my madness*» – використано в «Гамлеті», де спостерігаючи за діями Гамлета, Полоній сказав «*Though this be madness, yet there is method in 't*», тобто він підозрював, що в цьому є якась своя логіка. Цю ідіому використовують в значенні, що за будь-якими нелогічними на перший погляд діями, є своя логіка і свій сенс;

- *love is blind* – використана в «Кентерберійських оповіданнях» Чосера – “For love is blind all day, and may not see”. Дану ідіому можна віднести до універсальних, адже у багатьох мовах є вислів «Любов сліпа»:

- *liebe macht blind* (нім.), *l'amour est aveugle* (франц.) *любовь слепая* (рос.) тощо [4].

Таким чином, роль фразеологізмів в британській і українській мовних картинах світу найбільш яскраво і точно відображає дух народу, його національний менталітет, а також культурно-історичний досвід пізнання світу, в силу своєї експресивності і емоційності, що сприяє повноцінному розвитку особистості, сприйнятливості до іншомовних культур.

Для проведення лінгвокультурологічного аналізу використовуються саме лінгвокультуреми, як мінімальна метамовна одиниця. Згідно із визначенням, лінгвокультуреми включають лише ідіоматичне значення, буквальний референт, який раніше виконував символічну функцію. Це різновид міжсеміотичного зміщення коду від нелінгвістичних знань до мови. З точки зору теорії перекладу, лінгвокультуреми відносяться до безеквівалентної лексики – таких одиниць вихідної мови, які не мають аналога в перекладі [29].

Згідно з класифікацією Л. Моліни, до культурами, що відображає природне середовище, відносяться топоніми, а також кліматичні і атмосферні явища. Наступний приклад може стати ілюстрацією перекладу подібної культури:

- *It was then I rushed in like a **tornado**, wasn't it?* [1, 20 cm.];
- *В цю хвилину я і влетів до вас, як **ураган**, так?* [31].

Збереження лінгвокультури *tornado* дозволило б зберегти] колорит іншої культури. Тим більше, що в українській мові можна зустріти дане запозичення (торнадо). Однак для літературної мови обидва перекладача віддають перевагу еквіваленту ураган.

Чималу кількість лінгвокультурем, виявлених в тексті оригіналу, можна віднести до одиниць, що відображається в соціокультурі. Наприклад, бачимо це в наступних прикладах:

- *Mr. Darling ... took a **cab*** [1, 4 cm.];
- *А тато найняв **водія*** [31, 5 cm.];
- *... містер Дарлінг крикнув **водію*** [1].

Слово *cab* має в українській мові перекладі відповідність, утворене шляхом транскрибування: *кеб*: «найманий екіпаж» [57]. Однак перекладачі відмовляються від запозичення на користь більш звичного для читача слова.

Цікаво вживання наступного виразу:

- *Mrs Darling consulted Mr Darling, but he smiled **pooh-pooh*** [1, 12 cm.];
- *Місіс Дарлінг вирішила порадитися з містером Дарлінгом. Але він тільки поблажливо **посміхнувся*** [19, 10 cm.];
- *Місіс Дарлінг розповіла про цю розмову чоловікові, але він тільки **розсміявся*** [18].

Дані культури можуть бути віднесені, згідно з класифікацією Л. Моліни, до лінгвокультури британського суспільства.

У першому варіанті перекладу частина мови збережена, у другому випадку перекладач вважав за краще вибрати дієслово-синонім, який мав би відтінок значення, дозволяє компенсувати відсутню частину мови.

Неоднозначну оцінку викликає і наступна британська лінгвокультурема:

- *“My wearing **myself to the bone** trying to be funny in this house” [1, 26 st.];*
- *«Ніякої можливості вас всіх розсмішити! **Як я не намагаюся!** » [19, 19 st.];*
- *«**Я з сил вибиваюся**, щоб воно всім у домі було весело!» [18].*

Тут популярне ідіоматичний вираз *work oneself to the bone* має дещо незвичний вигляд: завдяки наявності дієслова *wear* всю фразу можна перекласти як «зі шкіри геть лізу». В цілому ж можливі й інші варіанти цього виразу, наприклад : *«work your fingers to the bone – to work extremely hard, especially for a long time» [58].*

Дуже яскраво проявляє себе британська лінгвокультура в казковій повісті в наступному уривку:

*«Now Wendy was **every inch a woman**, though there were not very many **inches**, and she peeped out of the bedclothes» [1, 35 st.].*

У перекладі І. Токмаковой в зв'язку з прагматичними установками перекладача цей словесний оборот опущений. У тексті знаходимо лише скорочений варіант перекладу:

- *«Венді визирнула з-під ковдри» [19, 25 st.].*

В іншому перекладі, навпаки, знаходимо відображенні концепції перекладача, які відповідають оригінальному тексту:

- *«Венді, звичайно, була жінкою **до самих кінчиків своїх пальців**, хоч пальчики ці та були зовсім невеликі, і вона висунула голову» [18].*

Цей випадок вимагає пояснень. Аналіз словникової дефініції слова *inch* (дюйм) показує можливість вживання даної одиниці в переносному значенні: *«every inch – цілком, повністю; He's every inch a soldier – він справжній солдат » [1, 200 ст.].*

Згідно Cambridge Dictionary, вираз *«to be every inch a ...»* означає *«to be exactly like», «to be similar, the same» [58]* - «бути один в один, як ...», « бути схожим на ... ». Очевидно, що в другому випадку переклад здійснюється шляхом підбору фразеологічної одиниці в мові.

Слово *inch* в даному випадку є національно-етнічним компонентом значення фразеологізму, який втрачається при перекладі. Однак звернемо увагу на гру слів в оригіналі: вона викликана шляхом повтору лексеми *inch*, і вживання її вже в прямому значенні: *though there were not very many inches ...* [52, 35 ст.]. Ця гра слів зберігається і при перекладі: хоч **пальчики** ці та були зовсім невеликі [31].

- «*It was not really a happy question to ask him; it was like an examination paper that asks grammar, when you want to be asked is **Kings of England***» [52, 36 ст.].

- «У нього зробилося таке обличчя, ніби він потрапив на іспит і йому дістався квиток про неправильні дієслова, а він хотів, щоб його запитали про **Трафальгарську битву**» [19, 28 ст.].

- «Це було не дуже вдале питання – так інколи буває на іспиті, коли тобі пропонують граматику, в той час як тобі хотілося б написати, **які королі правили в Англії**» [18].

У зв'язку із загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на вивчення культурного чинника в мові, важливим є лінгвокультурологічний аналіз фразеологічних зворотів, оскільки дані одиниці мають національно-культурну специфіку. Фразеологічні одиниці виступають в ролі «констант культури», тому за кожним фразеологізмом будь-якої мови ховається культурний сенс, що відображає національну мовну картину світу.

Так можна помітити, якщо в другому випадку сенс лінгвокультурами (представленої цілим словосполученням) збережений і присутній лише як суто лексична трансформація (*Kings of England* – які королі правили в Англії); то в першому випадку перекладач вирішується відмовитись від осмислення поданого поняття і зупиняє свій вибір на інший культури [2].

Лексичний компонент Трафальгарська битва в даному контексті реалізує образну функцію, відсилаючи читача до важливої історичної події в історії Великобританії. Вибір на користь цього варіанту дозволяє перекладачеві опустити назву держави, яка входило в оригінальний варіант лінгвокультури. І якщо дослівний переклад Н. Демурової привів до розширення синтаксичної

конструкції, то вибір І. Токмакової, навпаки, дозволив представити національно забарвлений лексичний компонент в тексті в стислому вигляді.

Припущення, що культурні символи передують культурам, має значення лише з діахронічної точки зору, тоді як синхронно існує постійний зворотний зв'язок між культурою та мовою.

Загалом кількість культурем доволі важко визначити, ймовірно, їх тисячі. Культуреми представляють спільне знання, породжують неявні натяки на звичаї, упередження, релігію, міфологію, забобони, історичні факти, відомі персонажі (як реальні, так і вигадані), торгівлю, літературу тощо.

Отже, лінгвокультуреми – категорія досить універсальна для лінгвістичного дослідження тексту, оскільки будучи частиною мовної картини світу, вони неминуче зустрічається в більшості художніх текстів. На тлі зіставлення перекладів, для вивчення способів перекладу і факторів, що впливають на вибір мовних одиниць, ця категорія відображає необхідність залучення і лінгвокультурологічного понятійного апарату для подібних досліджень [29].

На рівні мовної картини світу і проявляються особливості національного менталітету. Однією з найбільш яскравих рис, в якій відображена культура народу, його світобачення, є символи. До цієї думки сходяться багато вчених (Маслова В.А., Апресян Ю.Д., Буянова Л.Ю., Корнілов О.А., Яковлева Е.С. і ін.) [53].

Символи не існують самі по собі, вони є продуктом людської свідомості. Можливо, саме тому інтерес до символу виявляє не тільки лінгвістика, але і такі науки, як психологія, філософія, культурологія, семіотика, фольклористика і т.д. за своїм походженням символи тісно пов'язані з магією і міфом.

У контексті нашого дослідження символ цікавий безпосередньо в рамках мови і культури і розглядається, як знак, який передбачає використання свого первинного змісту в якості форми іншого змісту, тобто співвіднесенні його з вмістом переданої їй культурної інформації [36].

Специфічними відмінностями символу від всіх згаданих знакових тропів є такі його функції:

1) здатність символу до нескінченного розкриття свого змісту в процесі співвіднесення зі своєю предметністю;

2) здатність символу, пов'язана з досвідом його тлумачення, встановлювати комунікацію, яка, в свою чергу, створює (актуально чи потенційно) співтовариство «присвячених», тобто суб'єктів, які перебувають в полі дії і відносної зрозумілості символів (наприклад, церква, напрямок в мистецтві, езотеричний гурток, культурний ритуал);

3) стійке тяжіння символу до сходження від даних «частин» до дійсного і передбачуваного. Символ в цьому випадку є місцем зустрічі того, що саме по собі непоєднуване [54].

2.3. Стереотипи, як лінгвокультурне явище в британській культурі

Процес створення національно-культурних стереотипів свідомості по праву вважається одним з найбільш неоднозначних питань, що виникають в процесі вивчення взаємодії мови і культури. Що стосується англійської лінгвокультури, особливу роль в процесі її становлення, без сумніву, відіграли численні упередження і забобони [19].

З точки зору «наповнення», стереотип – є частиною картини світу, наявної у свідомості. Це стійке уявлення про ситуацію, об'єкт чи групу об'єктів, яке зумовлене національно-культурною специфікою. В. А. Маслова вказує на національність стереотипів, навіть попри аналогії в інших націях, бо стереотипи хоч і збігаються, та все ж завжди є відмінності у кожній культурі.

Стереотип – це твердження про об'єкт чи групу людей, побудоване на спостереженнях; може бути правдивим або ні. Проте стереотипи це частина культури, яка допомагає іноземцям зрозуміти культуру та скласти уявлення про менталітет народу [33].

В рамках лінгвокультурної етнічної спільності, об'єктами стереотипів можуть виступати різні соціальні групи. Групова стереотипізація на основі якої-небудь ознаки обумовлена або загальними рисами її членів, або специфікою трудової діяльності, прийнятої в цій групі і не прийнятої в іншій.

Існують різні види стереотипів: в межах професії, соціального прошарку населення, вікової групи, статі, релігії, народу тощо. Відповідно до стереотипів є сталі вирази у мові, які підтверджують, або ж спростовують їх.

Наприклад, О. А. Леонтович, як приклад етнічного стереотипу призводить характеристику *Pennsylvania Dutch* (нащадків емігрантів, які залишили Голландію через релігійні переконання і які проживають в штаті Пенсільванія).

Вони відрізняються за мовними характеристиками і манері одягатися як від інших жителів США, так і від сучасних голландців, тому не можуть бути співставлені з стереотипом цілого етносу.

До етнічних стереотипів слід відносити тільки ті випадки, коли в стереотипі відображаються властивості, приписувані всієї нації (етносу). Наприклад: *to assist in the French sense, to get one's Irish up, Dutch courage, Mexican breakfast*.

Фразеологізм *I'm from Missouri* заснований на стереотипах подання в американській лінгвокультурі про жителів штату Міссурі, як про недовірливих, скептичних людей.

В сучасній лінгвокультурології, лінгвісти розглядають стереотип, як частину культури, адже у кожній культурі є стереотипні уявлення про народ та поведінку людей [58].

Стереотипи дають змогу зробити припущення про людину чи середовище, адже стереотипи віддзеркалюють досвід, звички, поведінку людей. Процес формування стереотипів доволі тривалий і відбувається завдяки закріпленню інформації про навколишнє середовище, факти, людей, їх поведінку. Уся інформація фіксується у вигляді образів, символів, уявлень у свідомості, що дає змогу людям обмінюватися спостереженнями і формувати спільні думки про будь-що.

Судження, яке характеризує національну або етнічну групу називають етнічним стереотипом. Сюди можна віднести розповсюдженні, стійкі уявлення наприклад про французів, як людей витончених, які люблять і розбираються в мистецтві і красі; про німців – як про людей пунктуальних, серйозних, логічних і дисциплінованих; про американців – як про людей розважливих,

самовпевнених і товариських. Проте ці твердження не я стовідсотково вірними, адже не всі французи, німці та американці є саме такими [33].

Основну функцію етнічних регіональних стереотипів можна характеризувати як еталонну тому, що в основному вони закріплюють у свідомості носіїв мови стійкі асоціації тієї чи іншої властивості саме з жителями регіону, які виступають в якості зразкового групового носія даної ознаки.

Процес створення стереотипів доволі тривалий і не кожне наше спостереження чи уявлення про групу людей можна назвати стереотипом. Для початку висувається гіпотеза про щось, наприклад, німці пунктуальні та серйозні. Наступний крок полягає у знаходженні підтверджуючих доказів або ж тих, які спростують дану гіпотезу. Чим більше буде доказів, що подана гіпотеза вірна, тим сильніше цей стереотип закріпиться у суспільстві. Тим самим, така інформація сприймається, як правдива і люди, які ніколи не мали справу з німцями, будуть сприймати їх саме такими.

Маркерами етнорегіональних стереотипів в Великобританії є в основному назви міст (Liverpool, Glasgow, Aberdeen), рідше графств (Yorkshire). В американському варіанті англійської мови частіше в якості маркерів етнорегіональних стереотипів виступають назви штатів і окремих районів міст (Missouri, Bronx cheer) [47].

Стереотипи поведінки відображають уявлення про особливості поведінки представників етносу, специфічних для певного регіону, закріплених в мовній картині світу даної лінгвокультури. Наприклад: Liverpool wash, Liverpool kiss, Glasgow kiss.

Так, фразеологізм «*Liverpool wash*» (абияк помитись) відображає стереотип уявлення про особливості поведінки, типових для жителів Ліверпуля (їх небажання ретельно вмиватися), закріплене в британській лінгвокультурі.

Фраза «*I'm from Missouri; you've got to show me*» відображає таку особливість поведінки жителів штату Міссурі, як недовірливість, бажання побачити на власні очі.

Істотним для розуміння особливостей лінгвокультурних стереотипів поведінки є обраний тип гумористичного спілкування (наприклад, для англійської лінгвокультури дуже важливий напівсерйозний модус спілкування, легко допускає переведення діалогу в площину жарти і вимагає постійного активного уваги адресата до ледве помітним нюансам спілкування).

Нерозуміння іншокультурного гумору в жанрі анекдоту ґрунтується на нерелевантності концептів, які критично обіграються в тексті, або на порушення абсолютних і відносних табу, істотних для певної культури. Жарти на національну тематику відображають стереотипні уявлення.

Т. М. Миколаєва виділяє три види стереотипів в мовному поведінці:

1) мовної стереотип (відрізок висловлювання, включений в контекст, представлений «вільними» компонентами висловлювання), це – чужа мова в мові говорить;

2) комунікативний стереотип (в одних і тих же ситуаціях вживаються одні й ті ж обороти-кліше), це – етикетні формули, кліше ділового спілкування, а також менш вивчені індивідуальні комунікативні стереотипи;

3) ментальний стереотип [38].

Розглянемо типові та найбільш поширені стереотипи про британців:

- англійці завжди говорять про погоду;
- вони постійно п'ють чай;
- британці постійно вибачаються та дуже ввічливі;
- постійно скаржаться;
- у них погані зуби;
- британці знають лише одну мову;
- британці люблять стояти в черзі;
- специфічний саркастичний та іронічний гумор тощо.

Погода в Англії часто та різко змінюється і тому не дивно, що цю тему обговорюють найбільше. Тема погоди є нейтральною і часто задля підтримання розмови чи для Small Talk використовують саме її. У мові присутні різноманітні фразеологізми, вирази на відповідну тематику, що у свою чергу підтримують цей етнічний стереотип.

Наприклад, *under the weather* – погано почуватися/бути хворим; *it's raining cats and dogs* – ллє як з відра; *it never rains but it pours* – стало накрапати, очікуй зливи (біда не приходить сама); *storm in a teacup* – буря в чашці чаю (робити з мухи слона) тощо.

Чай в англійській культурі посідає чільне місце і є найпопулярнішим напоєм Великобританії, але це не означає, що всі британці вживають лише чай. В англійській мові можна знайти багато сталих виразів із цим напоєм, що вказує на особливе ставлення до нього.

Наприклад, *not my cup of tea* – не моє, мені не подобається; *not for all the tea in China* – ні за що на світі; *it's as good as a chocolate teapot* – щось марне, некорисне; *spill the tea* – теревенити, розказувати плітки [8].

Ще однією притаманною рисою є надмірна ввічливість та звичка вибачатися за все. Саме тому британці мають великий список фраз для вибачень на всі випадки життя:

I sincerely apologize – щиро прошу вибачення;

Please allow me to apologize – будь ласка, дозвольте мені вибачитися;

My bad – моя провина;

I'm terribly sorry – мені страшенно шкода;

I'm sorry you feel that way – мені шкода, що ви так почуваетесь;

I beg your pardon – перепрошую тощо [13].

Також у англійців є тенденція скаржитися на те, що їм не подобається або ж проявляти своє невдоволення чимось. Ось декілька ідіом, які яскраво підтверджують це: *create/kick up/raise a stink* – підняти шум; *cry foul* – скаржитися, що хтось зробив щось неправильно чи нечесно; *raise a rumpus* -

піднімати шум; *huff and puff* – голосно скаржитися та висловлювати несхвалення; *be/go on at sb* – скаржитись комусь знову і знову тощо.

Існує ще один стереотип британців ніби у них погані зуби через надмірне вживання солодоців. Таким чим було виявлено ряд фразеологізмів із словом зуби:

- *have a sweet tooth* – ласун;
- *like pulling teeth* – дуже важко, болюче (робити);
- *teething problems* – проблеми на початковому періоді;
- *long in the tooth* – старий;
- *fight tooth and nail* – боротися до останнього тощо [8].

Англійська мова – одна із найбільш розповсюджених і популярних мов у світі та вважається універсальною, тому інші народи припускають, що британцям немає потреби вчити інші іноземні мови. Проте це не більше ніж стереотип.

Існує думка, що англійці настільки люблять черги, що спочатку стають в неї, а уже потім запитують для чого. Проте це явний стереотип і він неправдивий, хоча поведінка британців в чергах і справді відрізняється від багатьох інших народів, вони з повагою ставляться до порядку в черзі і до усіх людей в ній і терпіти не можуть коли хтось намагається порушити порядок. В англійській мові зустрічаються такі фрази, як: *jump a queue* – пройти без черги; *bump up* – дістати краще місце в черзі тощо.

Досліджуючи британську англійську та культуру, неможливо не помітити специфічний гумор з використанням сарказму та іронії. Специфіка їхньої культури ґрунтується в дистанціюванні і комічному ставленні до навколишнього світу. Тобто вони поважають власні кордони, автономність, приватність і тому доволі стримані.

Мотиваційна основа британської комунікативної особистості – дистанціювання, що у свою чергу формує стереотипи. Саме тому вони демонстративно вибачаються за все та комічно відносяться до навколишньої

дійсності. Таким чином показова ввічливість часто теж є одним із проявів сарказму та іронії.

Для прикладу розглянемо вираз *pardon me for breathing/existing/living* – вибачте за те, що дихаю/існую/живу.

Дихання, існування та життя – природні речі, за присутність яких неможливо вибачатися, тому тут спостерігається очевидна іронія і сарказм. В. Шекспір доволі часто використовував ці засоби у своїй творчості для передачі культурних особливостей та менталітету англійського народу.

Функціонуючи в різних сферах суспільного життя, стереотипи зачіпають, як взаємини представників одного культурного співтовариства між собою, так і їх взаємодію з представниками інших культурних спільнот.

При міжетнічній взаємодії стереотипи, як система етнокультурних властивостей того чи іншого народу вступають в діалог з уявленнями іншої етнічної групи про моральні, розумових, фізичних якостях, властивих представникам різних етнічних спільнот [5].

Висновки до розділу II

Отже, одним із найефективніших аналізів є лінгвокультурологічний аналіз, до основних завдань можна віднести: вміння отримувати від тексту відомості про культуру країни, інтерпретувати отриманні дані, порівняти цілісні картини світу різних культур, виявлення лінгвокультурних елементів тощо. Завдяки використанню стратегій можна проаналізувати будь-який текст. Проте доволі непросто знайти культурні елементи відображені в мові з поверхневими знаннями традицій, звичаїв, історії та менталітету народу. Навіть для досвідчених лінгвістів таке завдання буде не з легких, оскільки один елемент може підходити за характеристиками до декількох категорій.

Особливе місце в лінгвокультурології займають фразеологізми, символи та стереотипи. Саме ці елементи можуть охарактеризувати специфіку народу якнайкраще. Незважаючи на різноманіття фразеологізмів важко встановити до якої культури вони належать, оскільки сталі вирази часто запозичуються, трансформуються, набувають нового значення. Проте найуживаніші із них можна знайти у спеціалізованих словниках і дізнатися їх етимологію.

У кожній нації є символи, які вважаються загальновідомими і виражають душу народу, асоціюються з конкретним народом і саме такі символи часто зустрічаються в літературі для передання атмосфери. Аналізуючи художні тексти важливо знати, які символи притаманні для цієї культури і що вони означають.

РОЗДІЛ III Лінгвокультурологічний аналіз твору “How to stop time” by Matt Haig

3.1. Виявлення мотивів та визначення основних функцій тексту

Мотив – це символічний образ або ідея, які часто трапляються в історії. Мотив може бути створений за допомогою використання образів, структурних компонентів, мови та інших літературних елементів. Так один літературний твір може мати декілька мотивів, які повторюються. До таких мотивів можна віднести звукові мотиви, візуальні мотиви, словесні тощо. На сучасному етапі поняття «мотив» дискусійне і без достатнього теоретичного обґрунтування, відповідно до цього вживається в різних значеннях. Деякі науковці пов'язують мотив із фабулою (хронологічне зображення подій у художньому творі), а також темою (здобуло підтримку серед дослідників літератури). Узагальнюючи можна сказати, що мотив у літературі часто сприймають, як вияв теми, або ототожнюють з проблематикою твору (згідно з «Літературним енциклопедичним словником» 1987 р.).

Розглянемо приклади мотиву про друкарську машинку: впродовж усього роману головний герой розглядає можливість придбання друкарської машинки, але раптом вирішує, що вони занадто дорогі та старомодні. У глибині душі герой все ж хоче її придбати, оскільки завжди мріяв бути письменником і в такому випадку, друкарська машинка наголошує на темі уникання та бажанні розпочату іншу кар'єру.

Визначити типологію мотивів надзвичайно важко і це питання є дискусійним та неоднозначним. Проте можемо визначити основні із них. За походженням мотиви можуть бути літературними, міфологічними, фольклорними тощо. Відповідно до семантичної характеристики мотиви можна поділити на екзистенційні, соціально-історичні, філософські та ін. А також мотиви можна згрупувати за засобами втілення їх у художньому творі: музичні мотиви (наприклад фраза музичного твору, назва чи згадувана мелодія), мотиви-символи, мотиви-ситуації, мотиви-мовлення (наприклад діалог, монолог,

репліка), мотиви-дії, мотиви-характеристики, мотиви кольорів (закріплення мотивного значення за певними кольорами), мотиви-образи тощо.

Також спостерігається використання традиційних мотивів, які закріплені в суспільстві і повторюються в різні часи (їх ще називають вічні мотиви) та не традиційних мотивів, тобто авторські і використовуються або конкретним автором, або ж лише в конкретному творі. Автори часто використовують обидва мотиви, але сучасні віддають перевагу новим, модерністським мотивам, з метою виділитися та здивувати читача чимось новим.

Метт Хейг використав традиційні та не традиційні мотиви, а саме музичні мотиви, екзистенційні, літературні, мотиви-мовлення, мотиви-ситуації тощо. До прикладу, автор трансформував традиційний мотив вічного життя та безсмертя, додавши більше загадковості. Також автор використав екзистенційний мотив пошуку головного героя власного Я, адже він не розумів хто він і яке його призначення у цьому світі. Лише після того, як Том повернувся до Лондона та став вчителем історії у школі, він відчув себе потрібним та вперше за довгий період відчув себе не таким самотнім.

Роман «Як зупинити час» представляє собою нелінійний текст і автор використовує мотив, щоб поєднати різні моменти та події, які можуть здатися розділеними часом та простором. Також спостерігається використання звукових мотивів та образних. В романі «Як зупинити час» спостерігаються дві основні теми: перша – тема кохання (спочатку до Роуз, а потім до Камілли); друга – пошук себе. Головний герой Том постійно наголошує, що у нього немає мети та сенсу існування він не бачить. Загадковий стан, який наділяє Тома стійкістю до смертельних хвороб та повільним старінням, видаються для нього прокляттям, ношею, яку йому випало нести. Такий стан речей змушує головного героя постійно створювати нові імена, брехати, триматися осторонь людей, не зближуватися із ними, бути завжди обережним та не заводити друзів. Саме тому він відчував хронічну самотність. Проте після того, як у нього з'явилася дочка (альба), яка змушена була переховуватися через свою особливість, він прагнув її знайти, проте безуспішно.

Мотив недовірливості спостерігається впродовж усього роману, це проявляється в поведінці головного героя. Оскільки Том не такий, як усі і в його випадку це означало смерть, то мати постійно говорила йому не зближуватися із іншими, оскільки вони можуть дізнатися про його таємницю. Усі рази коли він намагався знайти відповіді на питання про свою особливість, його життя було в небезпеці. Тому головний герой робить усе, щоб відштовхнути усіх, кому він подобається. Підтвердженням цього є його поведінка з Каміллою *«that's what I supposed to do. Camille will probably never speak to me again»* [7].

«Це те, що я мав зробити. Камілла, мабуть, ніколи не буде зі мною говорити.»

Тема самотності теж присутня в романі, оскільки головний герой твору має здатність жити набагато довше ніж звичайні люди, то щоб вберегти себе від втрат дорогих йому людей він вибирає самотність. Тим самим намагається відгородитися від усіх і всього, а особливо від кохання. «Організація альбатросів» на чолі з Генріхом має певні правила, яких потрібно дотримуватись, щоб вижити:

“The first rule is that you don't fall in love,” he said ... “There are other rules too, but that is the main one. No falling in love. No staying in love. No daydreaming of love. If you stick to this you will just about be okay.” [7]

«Перше правило: не закохуватись. Є ще низка правил, але це головне. У жодному разі не закохуйся. Не кохай. Навіть не думай про кохання. Дотримуйся цього правила – і все буде добре» [56].

У компанії людей поводить тихо, непримітно, не вступає в дискусії. Самотність – це частина того тягаря, який йому випало нести.

До функцій тексту відносять естетичну, інформаційно-комунікативну, виховну, духовно-творчу. Естетична функція полягає в принесенні задоволення та заповненні вільного часу. Вона є основною для художнього тексту. Твір, як витвір мистецтва повинен бути наповнений яскравими, емоційними переживаннями та зображати красу. У повсякденному житті люди зайняті вирішенням побутових, нагальних питань і читаючи художній текст, вони хочуть відпочити та

насолодитися витонченістю та майстерністю автора. Лише автор, митець слова, може описати за допомогою фантазії звичайні і навіть не надто приємні явища в житті таким чином, що вони набудуть нового значення. Задля цього автори використовують низку художніх засобів, наприклад, епітети, метафори, порівняння, персоніфікацію тощо.

Інформаційно-комунікативна функція полягає в комунікації між автором книги (через героїв/персонажів) з читачем та переданням інформації. Кожен автор описує дійсність та віддзеркалює інформацію про власну добу у своїх творах. Тому таким чином можна вивчати історію, дізнаватися про суспільний устрій народу, його звичаї та традиції. Завдяки художнім методам, автор може зробити так, щоб читач відчував себе частиною усього дійства.

Виховна функція присутня у багатьох літературних творах, особливо в дитячій літературі, адже такі твори виховують читачів у певному ідейному дусі та формують світогляд. Так чи інакше, автори вкладаючи своє бачення світу в текст із певними аргументами на захист тим самим закладаючи ключові ідеї в свідомості читачів. Саме тому художня література має вплив на формування суспільства.

Художня література не тільки задовольняє нашу потребу в естетиці, а й збагачує людину духовно, розвиває її внутрішній світ, допомагає у самопізнанні та пізнанні навколишнього світу. Відповідно до цього духовно-творча функція є важливою при формуванні особистості. Зазвичай, автори владають це в головного героя, який впродовж усієї книги/твору намагається зрозуміти себе, свої бажання та призначення в житті.

У романі «Як зупинити час» реалізуються відразу декілька функцій, а саме виховна, естетична, духовно-творча та інформаційно-комунікативна. Автор виховує у своїх читачах толерантність до інших, заохочує їх приймати та з повагою ставитися до людей, їх почуттів та смаків; виховує почуття патріотизму та любові до батьків, сім'ї.

Естетична функція в романі розкрита повністю, оскільки стиль автора легкий, ненав'язливий, використано чимало образів та описів у яких Метт Хейг

застосував ряд художніх засобів, які оживлюють образи (гіпербола, епітети, порівняння, метафори, персоніфікація тощо). Було знайдено багато прикладів авторських метафор, порівнянь та епітетів, та також кліше. Незважаючи на не хронологічність подій, читач може легко скласти пазл завдяки вдалій та чітко спланованій організації тексту.

Автор має на меті не лише розважити читача, а і збагатити його духовно, для цього він згадує відомі зразки мистецтва, а головний герой впродовж усього роману шукає своє призначення, набирається досвіду та життєвої мудрості і ділиться нею з читачами. Всі роздуми головного героя побудовані таким чином, що змушують читача задуматися на хвилинку, тобто автор не дає відповіді на усі питання, а лише підштовхує читача до власних висновків.

Варто відмітити, що автор зумів написати роман додаючи низку ключових історичних подій, символів, імен, але це не перевантажує текст, а навпаки, робить його багатогранним та інформаційно-наповненим. Таким чином встановлюється комунікація між адресантом та адресатом. Враховуючи те, що є історичний підтекст, то книга представляє собою велику цінність і може слугувати коротким екскурсом в минуле. Тим самим розкриває дух особистості, нації та епохи.

Композиція твору представлена прологом, експозицією, зав'язкою дій, розвитком дій, кульмінацією, розв'язкою та епілогом. Не дивлячись на те, що немає хронологічної послідовності подій, що у свою чергу може справити враження нецілісності твору, проте, автор притримується традиційної композиції, що допомагає читачу розуміти хід думок автора.

3.2. Використання лінгвокультурологічного аналізу для дослідження культурологічних особливостей англомовної комунікації

Існують різні види аналізу художнього тексту, наприклад, лінгвостилістичний (лінгвопоетичний) аналіз художнього тексту, герменевтичний філологічний аналіз художнього тексту, лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту, філологічний аналіз,

контент-аналіз тощо. Лінгвостилістичний аналіз тексту полягає в аналізі усіх складників художнього тексту і передбачає визначення його тематики, індивідуального стилю письма, виявлення та аналіз художньо-образних засобів. Мета герменевтичного філологічного аналізу – зрозуміти зміст тексту та призначення базуючись на структурі, композиції, жанровій специфіці, авторській манері письма і т.д. Лінгвокультурологічний аналіз має на меті виявити усі мовні одиниці, що вказують на культурну приналежність до конкретного народу, виражають національну складову, орієнтують на етнічну ідентифікацію відтворюваних реалій та слугують маркерами національної картини світу. Філологічний аналіз використовується для узагальнення і синтезування виявлених даних при лінгвістичному та стилістичному аналізах, для встановлення взаємозв'язку між формою та змістом твору [23, 28 ст.]. Контент-аналіз використовується для виявлення закономірностей у різного роду записів (книги, журнали, виступи, фотографії, публікації в соціальних мережах тощо) [3].

У даній магістерській роботі використовувався лінгвокультурологічний аналіз, оскільки мета роботи полягає у виявленні різнорівневих мовних одиниць, які вказують на приналежність до певного середовища, культури і мають чітко виражене національне забарвлення, а саме народу Великобританії. За основу було використано схему Любові Мацько [44, 56-66 ст.]. За її словами «лінгвокультурологічний аналіз може проводитися окремо, а може бути складовою частиною стилістичного або ширше - комплексного лінгвістичного аналізу.» [44, 63 ст.]. Проте існує послідовність дій, які необхідно виконати для якісного аналізу.

Таким чином було визначено, що книга сучасна (2017 року), проте події в книзі починають розвиватися із 1599 року до теперішнього часу. Тому було вирішено поділити книгу на періоди і аналізувати кожен окремо. В результаті маємо п'ять проаналізованих століть. Особливість роману полягає у тому, що події описані не в хронологічній послідовності, що у свою чергу змушує читача

бути більш уважним і слідкувати за розвитком подій, для цього усі розділи та підрозділи книги підписані роками та місцем у якому відбуваються дії.

Для початку встановимо, що відбувалося в Англії у 17 столітті і який це етап в культурному житті. За цей період відбулася Англійська буржуазна революція, яка завершилась Славетною революцією у 1688 р., що у свою чергу слугувало основою для сучасної конституційної монархії і парламентської системи. Також цей період відомий такими драматургами, як В. Шекспір, Б. Джонсон, Дж. Флетчер, Дж. Марстон, Ф. Бомонт. Ще однією яскравою рисою цього століття є полювання, масове переслідування та вбивства жінок, звинувачуваних у чаклунстві. Усі ці події описані у розділах із позиції автора. Головним і центральним персонажем є Том Хазард, який говорить від імені автора.

У книзі йдеться про людину, яка не старіє, як усі звичайні люди. Після досягнення підліткового віку, Том дорослішав дуже повільно в порівнянні із своїми однолітками і через це його матір звинувачували у чаклунстві. Саме тому вони були змушені часто переїжджати із місця на місце, але одного разу його матір вбили. Після чого Том намагався бути непомітним та не виділятися, тому постійно змінював місце проживання. Він вмів грати на лютні і тим самим заробляв на життя і саме це допомогло йому зустрітися і працювати із Шекспіром. Том Хазард був у небезпеці через свою особливість і одного разу жінка на ім'я Агнес розповіла, що вона така ж як і він і існує організація для таких людей «Спілка альбатросів», яка захищає та допомагає альбам (люди, у яких процеси старіння набагато повільніші ніж у звичайних і вони можуть жити століттями). Спілка на чолі з Генріхом, надавала фінансову підтримку, допомагала зробити нові документи та вирішити будь-які проблеми. Після тривалого періоду (століття), Том вирішив повернутися до Лондона та почати нове життя, влаштувався вчителем історії у школу і намагався знайти свою дочку.

Книга Метта Хейга «Як зупинити час» розповідає про ключові події із життя британців починаючи із 17 століття і закінчуючи 21 століттям. Відповідно із визначеним періодом можна виділити лінгвокультуреми характерні для 17 століття і розділити їх на категорії. До лінгвокультурем-реалії можна віднести: *pricker* (робота, яка полягала у виловленні відьом), *witch trial* (суд над відьмами), *tapestry* (гобелен, мозаїка), *thatching* (покрівля даху із соломи, тростини чи пальмових листів), *cadaverous* (смертельно блідий і худий), *gallows* (шибениця), *ale-sozzled* (сильно перебрати з елем), *delirium* (стан марення), *whip-cat* (кравець), *lad* (парубок), *neckerchief* (хустинка на шию), *albeit* (однак), *pox* (віспа, сифіліс), *disdain* (гордовитість) тощо.

До тропеїчних і фігуральних лінгвокультурем належать: *constellation of freckles over her nose* (сузір'я веснянок на її носі), *made daggers with her eyes* (її погляд був гострим і проникливим), *stared at me with eyes as direct as arrows* (витріщилась на мене очима, прямими, мов стріли), *whispered, as soft as the air* (прошепотів так тихо, як повітря), *salubrious part* (благодатна частина), *wild hair looked a bit like foliage in a storm* (неслухняне волосся було схоже на листя в шторм), *cow-like eyes* (великі і добрі очі, як у корови), *his eyes contained two golden fires* (в його очах були два золоті вогні), *strike while the iron is hot* (куй залізо, доки (поки, коли) гаряче), *she blushed a little, faint pink, like the morning clouds* (вона трохи почервоніла, ледь помітно-рожева, як ранкові хмаринки), *you are the light that glimmers in a puddle* (ти світло, що блищить у калюжі), *I felt like I was spinning fast and out of control, like the seed of a sycamore, travelling on a changing wind* (Я відчував, що кручусь швидко і безконтрольно, як насіння явора, що подорожує на мінливому вітрі), *I am like a boy trying to climb a tree but the branches keep getting higher and higher* (Я схожий на хлопчика, який намагається залізти на дерево, але гілки постійно піднімаються все вище і вище; непосильна задача), *sores patterned her face like territories on a map* (виразки вкривали її обличчя, мапа островів), *I could see her face shining like pale marble* (я бачив, як її обличчя сяяло, мов блідий мармур), *I lived and a hole opened up, dark and bottomless, and I fell*

down and kept falling for centuries (я жив і відкрився темний, бездонний отвір, у який я провалився і продовжував падати століттями), *she's as healthy as a goose* (вона здорова, як гусак), *the questions would breed like rabbits* (питання будуть розмножуватися, як кролики) тощо.

Лінгвокультуреми-фразеологізми: *want to run before she could walk* (хотіти бігати, не навчившись ходити), *lamb-faced boy* (сором'язливий хлопець) тощо. Символічні лінгвокультуреми (символіко-предметні): *Shakespeare, Globe Theatre, Macbeth, alehouse* (пивна, паб), *Lord Chamberlain's Men* (театральна трупа з якою працював Вільям Шекспір), «*Romeo and Juliet*» тощо. До символічних лінгвокультурем соціально-національної поведінки належать: *Good morrow* (Доброго ранку)! *Thank you! You are welcome! Good night!*

У своїй книзі Метт Хейг використав не лише загальновідомі вирази, а й авторські та намагався передати атмосферу 17 століття застосовуючи деталі. Таким чином найяскравішими маркерами цього століття є чума, погоня за відьмами (будь-яка дивна, виразна поведінка жінок підпадала під підозру і тому всі боялися виділятися і прагнули бути, як усі), погана вода (у тексті зазначалося, що воду використовували в основному для домашніх справ, оскільки вона була непридатна до вживання то замість неї пили ель), драматургія (Шекспір і зокрема його п'єса «Макбет», шекспірівський театр «Глобус» тощо). Хейг переносить читачів до епохи Єлизавети I і описує це так:

“The competing shouts and cries of traders. The drunken laughter of the ale-sozzled. The grunts and moos and hisses of assorted animals.” [7].

«Вигуки торговців. Сміх пияк. Рохкання і сичання різних тварин» [56].

Також Метт характеризував відомих людей, наприклад, він описав Річарда Бербеджа (відомого англійського актора єлизаветинського театру та співробітника Вільяма Шекспіра) таким чином:

“He was quite formidable-looking at that time. He was not an Errol Flynn or a Tyrone Power or a Paul Newman or a Ryan Gosling. If he was on Tinder, he’d be lucky to get a single swipe right.” [7].

«Тоді він виглядав доволі вражаюче. Він не був схожий на Еррола Фліна, Тайрона Павера, Пола Ньюмена чи Раяна Гослінга – сьогодні у мережі він би жодного лайку не отримав» [56].

Наступний описаний період припадає на 18 століття і його характерними ознаками є промисловий переворот, збільшення населення, відкриття та завоювання нових територій (Джеймс Кук). Головний герой подорожує разом із Куком, відкривають нові острови, знайомиться із аборигеном, а пізніше з’ясовується, що він альба (теж старіє повільно). Том вчить його англійської і вони разом працюють на судні.

В книзі «Як зупинити час», автор додав декілька символічних лінгвокультурем, котрі грають важливу роль у розумінні тексту, адже цими деталями описується ціле століття. Метт Хейг не пояснює ці елементи і тому іноземець, який не знає історію Англії може з легкістю не помітити цих деталей. Наприклад, в одному із розділів автор сказав, що «це цілком підходить за вікторіанськими стандартами» (*victorian standards*), але для цілкового розуміння сказаного варто мати загальні уявлення про вікторіанські стандарти і що туди входить. Оскільки головний герой – музикант, то автор знайомить читачів із різними старовинними інструментами, які були популярні у ті часи. У 19 столітті він грав на галубеті (галубет – музичний інструмент схожий на флейту), цистрі, мандоліні і тому усі вони є символічними лінгвокультурами. Сюди також можна віднести відомого філософа Артура Шопенгауера «*The most fashionable philosopher at this time was the German Arthur Schopenhauer*» [7], *Queen Elizabeth the First, King James*.

Найяскравішими прикладами тропеїчних та фігуральних лінгвокультурем цього періоду є: *loneliness that howls through you like a desert wind* (самотність,

яка вие крізь тебе, як пустельний вітер), *soul-anchoring joy* (глибока душевна радість), *buttercream stone building* (будівля із каменю кремового кольору), *he reminded me of a melting candle* (він нагадував мені свічку, яка тоне), *it's heaven in a bun* (це рай в булочці), *he said the word as if it tasted of sulphur* (він сказав це слово так, ніби спробував на смак сірку), *we are their dead frogs* (ми їхні мертві жаби; в значенні, що вони будуть проводити дослідження над нами коли спіймають) тощо. Автор також використав ідіому *strike while the iron is hot* (куй залізо, доки (поки, коли) гаряче).

Головний герой Том Хазард подорожує впродовж усього 20 століття і не повертається до Англії, тому у цих розділах знаходиться багато світових символічних витворів мистецтва, напоїв, книг тощо, зокрема *Blood Mary*, “*The Great Gatsby*”, “*This Side of Paradise*”, *Ernest Hemingway*, *Chaplin*. Автор використовує багато скорочень у діалогах для точної передачі атмосфери неформальності у діалогах. До символічних лінгвокультурем відносимо теж: *Second World War*, *Hitler*, *Spanish Civil War*, *Great Depression*, *Michael Jackson*, *Fitzgerald*, *Billie Holiday*, «*The Boys of Summer*», «*Flowers for Algernon*» (книга написана Деніалем Кізом).

Після століття проведеного в подорожах по світу та виконуючи завдання Генріха, Том вирішує повернутися до Лондона і працює вчителем історії в школі. Для опису 21 століття автор використовує сленг, предмети загального вжитку, символи, тощо. Враховуючи те що головний герой вчитель історії, у цій частині зустрічаються не лише сучасні образи та символи, а і минулі. Дане століття асоціюється із значним технологічним прогресом, розвитком інтернету, соціальних мереж, комп'ютерної техніки та робототехніки тощо. До символічних лінгвокультурем відносимо: *graffiti* (графіті), *KFC* (відома мережа швидкого харчування), *video games* (стали неймовірно популярними у 21 ст.), *TV*, *Spotify* (популярний сервіс для пошуку та прослуховування музики, подкастів), *self-service checkouts* (для покращення сервісу у супермаркетах запропонували використовувати автомати для самообслуговування), *internet shopping* (з появою

доступу до Інтернету, з'явилась можливість робити покупки онлайн), *robot future of civilization* (застосування робототехніки), *IKEA* (відома мебельна компанія), *Facebook* (соціальна мережа), *Michelle Obama* (американська юристка, колишня перша леді), *BBC* (британська компанія суспільного телерадіомовлення), *the Guardian* (британська онлайн газета), *Snapchat* (додаток для обміну мультимедійними повідомленнями), *3D* (тривимірна комп'ютерна графіка), *iPhone* (лінійка сенсорних смартфонів), *YouTube* (веб-сайт для перегляду відео), *New Scientist* (науковий журнал).

До тропеїчних та фігуральних лінгвокультурем можна віднести:

“I imagine the laugh as an invisible bird” [7].

«Я уявляю сміх невидимим птахом» [56].

“The memories jam my mind, like too many open windows on a computer” [7].

«Спогади юрмляться у голові, наче забагато відкритих відкритих програм на комп'ютері» [56].

“Anxiety is the dizziness of freedom” by Kierkegaard [7].

«Тривога, – писав Серен К'єркегор, - це головний біль свободи» [56].

“Piano is like drug, seductive and strong and it can awaken dead emotions” [7].

«Піаніно – для мене наче наркотик – потужний та звабливий, який може пробудити мертві спогади» [56].

Підбиваючи підсумки лінгвокультурологічного аналізу, було виявлено чимало мовних одиниць, які передають культурні аспекти життя британського народу впродовж п'яти століть. Оскільки книга націлена на висвітлення міжособистісних стосунків, на внутрішні переживання головного героя, то більша частина лінгвокультурем – тропеїчні та фігуральні. Автор також використовує символи притаманні для кожного із періодів і усі вони передають

важливі та невід’ємні елементи Англії, як театр та В. Шекспір. Аналізуючи усі періоди, ми дійшли висновку, що вага значення лінгвокультурам може змінюватися. Наприклад, слово *mark* (позначка) здається на перший погляд непримітним і не несе в собі жодних культурних значень, проте, у 17 столітті це слово асоціювалось із позначками, які робили на дверях де жила відьма. Тобто значення лінгвокультурами може змінюватися відповідно до історичного/культурного періоду тощо.

Подібні дослідження не лише сприятимуть пошуку та створенню стратегій для вивчення іноземних мов, а також будуть цінними у перекладознавстві. Адже переклад культурних реалів створює труднощі для молодих перекладачів, особливо при перекладі художньої літератури. Ігнорування культурно-специфічної лексики може змінити або навіть зруйнувати задумку автора.

У книзі також з’являлись теми релігії та забобонів, проте вони не були деталізовані та розкриті, так само автор не описує ні звичаї, ні традиції, ні цінності народу, що у свою чергу дало б можливість скласти повне враження про націю. В процесі лінгвокультурологічного аналізу виникали труднощі у визначенні лінгвокультурам і розподіл їх на категорії, оскільки деякі із них підходили під декілька.

3.3. Значення виявлених лінгвокультурних одиниць в формуванні мовної картини світу в художньому творі

Більшість виявлених лінгвокультурам мають символічне значення для британців та репрезентують їхню культуру та історію. У романі відображено минуле Англії та її сучасність і кожен її житель сприймає всі ці події, як частину своєї ідентичності, історії. Автор роману Метт Хейг додав чималу кількість символічних образів, імен, термінів, що також сприймаються, як концепти і входять в мовну картину світу.

У цій книзі художні образи функціонують, як замкнута система значень, які зумовлені спільним контекстом. Усі символічні елементи зберігають суб'єктивність і заодно безпосередність сприйняття, проте вони також є об'єктивованими, предметними в естетичних структурах свідомості.

Література, як і всі засоби масової інформації, має вплив на формування світогляду, свідомості, сприйняття себе та навколишнього світу тощо. Відповідно до цього автори літературних творів можуть здійснювати вплив на суспільство, особливо на молодих особистостей. Таким чином Метт Хейг вирішив створити молодіжний роман із елементами фантастики, але використовуючи реальні історичні події та культурні аспекти Англії для виховання та заохочення молоді вивчати історію свого народу та цінувати її.

Найяскравішими символами минулого є: *victorian standards, James Cook, William, Shakespeare, Lord Chamberlain's Men, Romeo and Juliet, Macbeth, Globe Theatre*. Найбільше автор згадує Шекспіра, напевно тому, що цей драматург зробив великий внесок у театр і є всесвітньовідомим. Також Шекспір вніс 1700 слів до англійської мови, оскільки був першим автором, який записав їх. Окрім того, що він вигадував абсолютно нові слова, він використовував існуючі слова доволі винахідницькими та оригінальними способами. Наприклад, він був першим, хто використав слово “friend” як дієслово, так само, як і “unfriend”, а від слова “gloom” винайшов слово “gloomy” [10].

Через великий внесок в культурне життя, мову, традиції, етичні норми тощо. Усі шекспірівські образи є відомими для кожного британця і мають національний характер. В його роботах порушуються глобальні проблеми, створив складні, багатогранні образи, які вражають своєю психологічною глибиною і наштовхують на пізнання себе та навколишнього світу.

Мовна картина світу відбивається у свідомості людей через призму мовних та культурно-національних особливостей. Метт Хейг своїм романом зробив внесок та допоміг у формування картини світу, оскільки роман містить символи,

словесні образи притаманні британській культурі тощо. Таким чином, мовна картина світу британців формується за допомогою: імен-символів, лінгвокультурам, які передають національну специфіку, історичних понять та літературно-культурних.

Описуючи сучасне життя в Лондоні, автор використовує символи двадцятого першого століття такі, як YouTube, BBC, Facebook, Snapchat, New Scientist, KFC, 3D, iPhone, IKEA, internet shopping, video games. Згадані символи є універсальними, адже інтернет, подорожі, соціальні мережі, телебачення стирають національно-культурні межі і створюють універсальні символи для усього населення планети. Завдяки цьому в подальшому може виникнути спільна картина світу для усіх націй.

Мовна картина світу британців відрізняються від решти і передає культурну інформацію закодовану в мові. Людина сприймає світ та себе своєю мовою, що відображає весь соціально-історичний досвід. Автор намагався скористатись цим і додав чимало соціально-історичних елементів. А саме хотів звернути увагу на скрутне становище людей у сімнадцятому та інших століттях, які відрізнялися від решти і це могло коштувати їм життя. Метт негативно ставиться до цього і формує у читачах таку ж думку через опис жорстоких моментів і опис почуттів головного героя, його переживань.

Потрібно пам'ятати, що мова, духовний світ людини та ментальність перебувають у взаємній залежності, тобто при зміні в ментальності, змінюється сприйняття світу і відповідно змінюється мовна картина світу, а зміни в мовній картині неодмінно впливають на ментальність. Тобто таким чином вносяться зміни, проте ці зміни відбуваються досить повільно. Вивчення мовної картини світу народу - складне завдання і вимагає комплексних знань лінгвістики, культурології, психології, етнолінгвістики тощо.

Висновки до III розділу

Визначення теми, мети та основних мотивів тексту є основним та першочерговим завданням перед виконанням лінгвокультурологічного аналізу тому, що це дасть можливість оцінити твір в цілому та отримати інформацію про фабулу. Тим самим підготує та допоможе сформулювати загальне враження про форму та зміст написаного.

Провівши лінгвокультурологічний аналіз книги «Як зупинити час», було знайдено багато символічних елементів, як презентують різні історичні періоди (а саме п'ять століть). Автор зумів передати колорит, атмосферу, менталітет народу тощо, для цього він використав назви музичних творів, які були популярні у той час, імена впливових людей, композиторів, філософів, драматургів тощо. Також у тексті спостерігаються художні засоби для передачі образності.

Отже, лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту складний і вимагає підготовки та хороших знань в культурному, мовному, лінгвістичному аспектах. Лише тоді такий аналіз можна буде назвати ефективним. Також у процесі проведення такого дослідження дослідник розширює свій світогляд, збагачується духовно та починає краще розуміти світосприйняття народу, його поведінку тощо.

Загальні висновки

В першому розділі проаналізовано першоджерела, які були передумовою формування лінгвокультурології, праці іноземних та вітчизняних науковців на різних етапах розвитку дисципліни. Завдяки аналізу та синтезу вдалося охопити велику кількість теоретичного матеріалу, що допомогло зрозуміти на якому етапі ця дисципліна знаходиться зараз. Було виявлено ряд суперечностей між лінгвістами з приводу об'єкту та предмету досліджень, визначень основних понять та важливості їх в лінгвокультурології.

Найважливішими поняттями лінгвокультурології є поняття: лінгвокультурема, концепт, мовна картина світу, культурний фонд. Зокрема існують різні категорії лінгвокультурем, класифікацію яких запропонувала Любов Мацько. Її класифікація вважається добре структурованою та включає в себе зрозумілі приклади. Загалом, без теоретичних знань та оперування основними поняттями неможливо проводити дослідження. Оскільки існує багато неоднозначних думок у цій сфері, потрібно знати хоча б найосновніші гіпотези, припущення та визначитись із своєю позицією.

Існують різні картини світу, але у роботі розглядали лише концептуальну, мовну, наївну та порівняли їх, для того, щоб знайти спільні та відмінні риси. Картина світу є основним поняттям, яке можна визначити, як «суб'єктивне» та «об'єктивне» бачення світу. Проте мовна картина – індивідуальна, суб'єктивна, оскільки створена мовною свідомістю певного етносу, змінюється дуже повільно. Її ще часто характеризують, як інтерпретація дійсності, яка втілена в мові і виявляється за допомогою концептів.

Разом з мовною картиною світу використовують поняття концепту. Концепт – це смислове значення, стійка авторська чи мовна ідея, яка має традиційний характер. Розглядалися концепти роботи та грошей в різних культурах, а саме українській, російській, британській та німецькій. Порівняльний аналіз цих концептів показав, що незважаючи на невелику відмінність між країнами, ментальність та відношення до речей може кардинально відрізнятись. Це може

бути спричинено історією та минулим народу. Відношення до концептів може змінюватися.

Важливою особливістю мовних картини світу є те, що у кожної країни є своя, не схожа на інші. Навіть у нібито схожих на перший погляд країнах мовні картини різні, що дає можливість зберігати національну ідентичність. Таким чином було вирішено перше поставлене завдання, яке полягало у визначенні теоретичних засад лінгвокультурології.

У другому розділі роботи розглянуто стратегії проведення лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту та його ключові елементи. А також була проведена робота із фразеологічним фондом англійської мови та визначенням важливості стереотипів в лінгвокультурологічному аналізі художнього тексту. Проаналізувавши роботи іноземних та вітчизняних лінгвістів було виявлено декілька запропонованих стратегій і визначено важливість проведення аналізу в цілому. Були розглянуті класифікації лінгвокультурем та передбачено можливі труднощі при виконанні такого аналізу. А також були спроби скласти власний план дій для проведення лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту, отже, друге поставлене завдання було виконане.

Оскільки фразеологічні одиниці наповнені культурними елементами було проведено аналіз деяких сталих виразів для виявлення культурної складової. Також бралися до уваги символи, які несуть смислове значення для британців. У ході дослідження ідіом, прийшли до висновку, що образи використані у них відображають ментальність народу, мають історичний чи літературний підтекст. Проте дослідження етимології може бути проблематичним, оскільки ідіоми часто запозичуються або трансформуються і тому це може викликати труднощі. Багато образних елементів створив Шекспір, а його вислови з відомих робіт давно закріпилися в суспільстві і стали фразеологізмами.

Досліджуючи зв'язки мови та культури неможливо оминати стереотипи, що закріпилися у кожній мові та культурі. Стереотип – це загальні уявлення про групу людей, які належать до певної культури, релігії тощо. Спостерігаються стереотипи відповідно до статі, національності, професії, класу та віку тощо.

Велике значення у дослідженнях мови та культури мають культурні та національні стереотипи. Не дивлячись на те, що не всі вони є правдивими, стереотипи все ж дають зрозуміти ментальність та поведінку народу. Таким чином було сформульовано основні стереотипи про британців та знайдено приклади у мові для підтвердження або спростування кожного з них. Отже, стереотипи – це складова культури і вони беруть участь у формуванні картини світу.

Проблемою стереотипів займалося багато науковців, які розділяли їх на категорії і досліджували більш детально їхній вплив на суспільство. Стереотипи поділяють на мовні, комунікативні та ментальні. У магістерській роботі основна увага приділялась мовним стереотипам та їхній ролі у художніх текстах.

У третьому розділі магістерської роботи було здійснено лінгвокультурологічний аналіз роману Метта Хейга «Як зупинити час». Перед проведенням аналізу визначили тему, мотиви, композицію та функції твору для отримання загальних відомостей про структуру роману. Це дало можливість зрозуміти мотиви автора та його мету. Слід зазначити, що даний роман використовується вперше для аналізу і результати якого можуть бути застосовані для подальших досліджень.

Оскільки роман нелінійний і написаний у вигляді спогадів, були сумніви у традиційності композиції роману, але попри не хронологічність твору автор зберіг загальноприйнятту композицію. Такий авторський хід мав на меті зацікавити, заінтригувати читача. Було виявлено дві провідні теми роману навколо яких розвиваються усі події, а саме тема кохання та тема пошуку себе.

Наступним кроком був поділ роману на століття та аналіз кожного із них. Таким чином було проаналізовано п'ять століть, а саме сімнадцяте століття, вісімнадцяте, дев'ятнадцяте, двадцяте та двадцять перше. Найчастіше автор використовував символи, тропи та інші фігуральні лінгвокультуреми. Розподіл лінгвокультурем був нерівномірним тому, що Метт Хейг використав найбільше при описі сімнадцятого та двадцять першого століть.

Після виявлення усіх лінгвокультурам, систематизували їх відповідно до типів та значень і це дало змогу структурувати дані та зрозуміти в якій кількості автор використав ті чи інші елементи. Оскільки література може здійснювати вплив на людей, особливо молодих, які в процесі пізнання себе та світу, то можна вважати, що роман «Як зупинити час» бере участь у формуванні картини світу та індивідуальної картини світу.

Отже, у третьому розділі було виконано третє, четверте та п'яте завдання, а саме аналіз, виявлення та систематизація лінгвокультурних елементів, тому всі поставлені завдання було виконано. Було удосконалено та систематизовано інформацію про особливості британської культури в контексті мови, що являє собою наукову новизну магістерської роботи.

Список використаних джерел та літератури літератури

1. Barrie, J.M. Peter Pan. М.: Издательство «Икар», 2017.
2. Cambridge dictionary. Словарь. Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org>).
3. Content analysis [Електронний ресурс] // Scribbr. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.scribbr.com/methodology/content-analysis/>.
4. Famous Examples of Idioms in Literature [Електронний ресурс] // Your dictionary – Режим доступу до ресурсу: <https://examples.yourdictionary.com/famous-examples-of-idioms-in-literature.html>.
5. Gates M. Cultural Stereotyping [Електронний ресурс] / Michael Gates. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.crossculture.com/cultural-stereotyping/>.
6. Gertraud B. Applied linguistics – a science of culture? Linguistic online 14, 2/03. 2014. p. 39-56.
7. Haig M. How to stop time / Matt Haig. – Great Britain: Canongate (UK), Penguin (US), 2017. – 352 p.
8. Idioms by Theme [Електронний ресурс] // Learn English Today – Режим доступу до ресурсу: https://www.learn-english-today.com/idioms/idioms_proverbs.html.
9. Salzmann Z. Language, culture, and society / Z. Salzmann, J. Stanlaw, N. Adachi. – the USA: Westview Press, 2012. – 434 p.
10. SHAKESPEARE'S LANGUAGE [Електронний ресурс] // Royal Shakespeare Company – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rsc.org.uk/shakespeare/language>.
11. Sharifian F. Cultural Linguistics. Ethnolinguistic 28. Lublin. 2017. p.33-61.
12. Sharifian F., Palmer G. Applied Cultural Linguistics: Implications for second language learning and intercultural communication. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publ., 2007. — 170 p.

13. Shibasaki J. When and how to apologize (50+ Examples) [Електронний ресурс] / Jeff Shibasaki // Medium – Режим доступу до ресурсу: <https://medium.com/culture-gaps/when-and-how-to-apologize-d1245a4423ab>.
14. Symbolism: Definition & Examples [Електронний ресурс] // All About English Literature. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.english-literature.com/2015/11/symbolism-definition-examples.html>.
15. Whorf B. Language, thought, and reality: selected writing of Benjamin Lee Whorf. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1956. 278p.
16. Алефіренко Н.Ф. Лінгвокультуро́логія: ціннісно-смісловий простір мови: навч. Посібник. - М .: Флінта: Наука, 2010. – С. 152.
17. Алимжанова Г. М. Сопоставительная лингвокультуро́логия: взаимодействие языка, культуры и человека / Г. М. Алимжанова. – Алматы, 2010. – 300 с.
18. Барри Дж. Питер и Венди. Режим доступа: http://librebook.me/piter_pen_i_vendi.
19. Барри Дж. Питер Пэн. Екатеринбург: Сред.-Урал. кн. изд-во, 1993. 14
20. Беценко Т. Види аналізу художнього тексту / Тетяна Беценко. // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2017. – №64. – С. 239–244.
21. Беценко Т. Лінгвокультуро́логічний аналіз художнього тексту в парадигмі сучасних наукових студій: базові поняття. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія філологічна. 2019. №38. С.14-16.
22. Білецька О. О. Іронія як феномен культури / Оксана Олександрівна Білецька. // Культура і мистецтво у сучасному світі. – 2016. – №17. – С. 25–34.
23. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста / Нина Сергеевна Болотнова. – Москва: "Флинта", 2009. – 520 с.
24. Вежбицкая А. Семантика, культура и познание: общечеловеческие понятия в культуроспецифичных контекстах [Електронний ресурс] / Анна Вежбицкая // Philology. – 1993. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.philology.ru/linguistics1/wierzbicka-93.htm>.

- 25.Верещагин Е. М. Лингво-страноведческая теория слова / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – Москва: Русский язык, 1980. – 320 с.
- 26.Гумбольдт В. Язык и философия культуры / Вильгельм Гумбольдт. – Москва: Прогресс, 1985. – 452 с.
- 27.Даниленко Л. І. Лінгвістика ХХ - на початку ХХІ ст. у пошуках цілісної теорії взаємозв'язку мови, культури і мислення / Людмила Іванівна Даниленко. // Мовознавство. – 2009. – №5. – С. 3–11.
- 28.Дорда С. Лінгвокультурологія як самостійний напрямок лінгвістичних досліджень / Світлана Дорда. // Мовознавство. – 2017. – №3. – С. 411–417.
- 29.Єлькіна, Д. Ю. Художній текст як об'єкт лінгвокультурологічного АНАЛІЗУ / Д. Ю. Єлькіна. - Текст: безпосередній // Молодий вчений. - 2016. - № 21 (125). - С. 993-995. - URL: <https://moluch.ru/archive/125/34754/>.
- 30.Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика / Віталій Вікторович Жайворонок. – Київ: Довіра, 2007. – 262 с.
- 31.Жеребило Т.В. Словник лінгвістичних термінів. - Назрань: Пілігрим, 2010. - Вид. 5-е, Іспрі і дополн. - 486с.
- 32.Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин. // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Сб. науч. тр.. – 2001. – С. 75–80.
- 33.Кононенко В. Мова в контексті культури / Віталій Кононенко. – Київ - Івано-Франківськ: "Плай", 2008. – 390 с.
- 34.Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / Олег Александрович Корнилов. – Москва: ЧеРо, 2003. – 349 с.
- 35.Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология / Виктория Владимировна Красных. – Москва: Гнозис, 2002. – 284 с.
- 36.Кретов А.А., Фененко Н.А. Лінгвістична теорія реалії // Вісник ВДУ. Серія: Лінгвістика і міжкультурна комунікація. 2013. № 1. С. 7-13.
- 37.Кунин А.В. Фразеологія сучасної англійської мови. - М .: Книга по требованию, 2012. - 289 с

- 38.Купина Н. А., Ніколіна Н. А. Філологічний аналіз художнього тексту. М .: Флінта; Наука, 2003. 405 с.
- 39.Левченко О. Атрибут, прототип, стереотип у фразеологічній картині світу / Олена Левченко. // Мовні і концептуальні картини світу : Зб. наук. праць. – 2004. – №10. – С. 338–346.
- 40.Левченко О. Лінгвокультурологія та її термінна система / Олена Левченко. // Проблеми української термінології. – 2003. – №490. – С. 105–113.
- 41.Лінгвокультурологія. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=55509 (дата звертання: 17.03.2020)
- 42.Льовушкіна О. Н. Методика проведення уроку лінгвокультурологічною характеристики тексту // Викладач ХХІ століття. 2013. № 2. Ч. 1. С. 166-178
- 43.Мартін Гайдеггер [Електронний ресурс] // Український центр – Режим доступу до ресурсу:
<http://ukrcenter.com/%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0/50669/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D0%BD-%D0%A5%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B5%D0%B3%D0%B3%D0%B5%D1%80>.
- 44.Маслова В. А. Лингвокультурология / Валентина Авраамовна Маслова. – Москва: Издательский центр "Академия", 2001. – 208 с.
- 45.Мацько Л. І. Актуальність лінгвокультурологічних ідей Карла Фослера / Любов Іванівна Мацько. // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2010. – С. 437–443.
- 46.Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. Культура слова. 2011. Вип.75. С. 56-66.
- 47.Міллер Л. В. Художній концепт як смислова та естетична категорія // Світ російського слова. 2000. № 4. С. 39-45.
- 48.Огуй О. Д. Мовна картина світу: проблема організації складників / Олександр Дмитрович Огуй. // Мовознавство. – 2013. – №4. – С. 15–26.

49. Олшанский И. Г. Лингвокультурология: Методологические основания и базовые понятия // Язык и культура. - Вып. 2. - М., 1999
50. Потапенко О. Історія становлення лінгвокультурології як нової лінгвістичної науки / Олександр Потапенко. // Теоретична і дидактична філологія. – 2015. – №19. – С. 251–266.
51. Потебня А. А. Мысль и язык / Александр Афанасьевич Потебня. – Харьков: Государственное издательство Украины, 1926. – 205 с.
52. Рянско Е.М. Лінгвокультурний компонент в перекладацькому просторі // Колективна монографія. Нижньовартовськ: Изд-во Ніжневарт. держ. ун-ту, 2014
53. Сабитова З.К. Лингвокультурология. М.: Флинта, 2013.
54. Тарасова І. А. Художній концепт. Діалог лінгвістики і літературознавства // Лінгвістика. Вісник Нижегородського університету ім. Н.І. Лобачевського, 2010, № 4 (2). С. 742-745
55. Теля В. Н. О методологических основаниях лингвокультурологии / Вероника Николаевна Теля. // Логика, методология, философия науки. Тезисы докладов. – 1995. – С. 102–104.
56. Хейг М. Як зупинити час / Метт Хейг., 2018. – 320 с.
57. Хроленко А. Т. Основи лінгвокультурології: навч. посібник / А. Т. Хроленко; під. ред. В. Д. Бондалетова. - 5-е видання. - М.: Флинта: Наука, 2009. - 184 с
58. Шингарьова М. Мовні картини світу в призмі пословічнофразеологічного фонду мови. // Простір. - 2006. - № 4. - С. 83 - 85.
59. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник / І. Б. Штерн. – К.: Артк, 1998. – 336 с

Додатки

Таблиця 2.1

Лінгвокультурологічний аналіз

№	Компоненти аналізу	Зміст компонента
1.	лінгвокультурний аналіз тексту	1. Про що йдеться в даному тексті? 2. Яку культурну цінність він представляє? 3. Яку інформацію можна дізнатися з цього тексту? 4. Які культурні символи використовуються в тексті? Чи є подібні символи у вашого народу?
2.	лінгвокультурний аналіз мовних засобів	1. Які зображально-виражальні засоби використані в тексті? З якою метою? 2. Які прийоми стилізації використовуються в тексті? 3. Чи представлені в тексті еквівалентні і безеквівалентні слова? З чим пов'язано їх вживання в тексті?

3.	лінгвокультурний аналіз граматичної категорії (категорії роду)	1. До якого роду відносяться представлені в тексті слова? Як ви визначили рід цих іменників? 2. Чи представлені в тексті слова ч.р. і ж.р. оціночного характеру? Кого вони характеризують? 3. Чи представлені в тексті іменники середнього роду, співвідносні з особою чоловічої або жіночої статі? Чому виникла така асоціація? 4. Чи збігається граматичний спосіб вираження роду іменників з культурно-асоціативним? Якщо не збігається, то якими причинами пояснюється це протиріччя? 5. Чи є слова ч.р. і ж.р. – назви людей – відображенням мовної поведінки, мовного етикету? 6. Яке походження слів-назв осіб чоловічої і жіночої статі? Чому вони так названі? Подивіться в «Етимологічний словник». Які слова відповідають їм в вашою рідною мовою? Чи знаєте ви, яке їх походження?
----	---	---